

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
วันที่ 12 มิ.ย. 2556
เลขทะเบียน 209199
เลขเรียกหนังสือ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า ดำรง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
สภาพปัญหาและความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12
มีรายละเอียดดังนี้

1. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

- 1.1 ความเป็นมาของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- 1.2 วัตถุประสงค์โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- 1.3 เป้าหมายและกิจกรรมสำคัญในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- 1.4 การดำเนินงานโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

2. หลักการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

- 2.1 ความเป็นมาของโครงการอาหารกลางวัน
- 2.2 ความหมายของโครงการอาหารกลางวัน
- 2.3 ความสำคัญของโครงการอาหารกลางวัน
- 2.4 จุดมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวัน
- 2.5 หลักการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
- 2.6 การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- 2.7 การประเมินผลโครงการอาหารกลางวัน

3. สภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการบริโภคอาหารกลางวันของเด็กนักเรียน

- 4.1 ความหมายของความพึงพอใจ
- 4.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม
- 4.3 ทฤษฎีแรงจูงใจของ Herzberg (Herzberg's motivation-hygiene theory)

5. ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
 - 5.1 ความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
 - 5.2 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
 - 5.3 แผนการดำเนินงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
 - 5.4 งานในหน้าที่ของตำรวจโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ความเป็นมาของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

โกวิท วัฒนะ, มนัส ชันธทัตบำรุง, วาริชย์ สุริยกุล ณ อยุธยา และชลิต วิเศษธาร (2539, หน้า 162-163) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันว่าเป็นโครงการตามพระราชดำริโครงการแรกที่จัดตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจุดมุ่งหมายให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้ร่วมมือกันทำการเกษตรในพื้นที่ของโรงเรียนเพื่อนำเอาผลผลิตที่ได้มาประกอบเป็นอาหารกลางวัน โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระกรุณาพระราชทานเงิน สิ่งของ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ชนิดต่าง ๆ ตลอดจนอุปกรณ์การประกอบอาหารให้กับโรงเรียนในการดำเนินงานของโครงการจะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันแล้ว ยังทำให้เด็กนักเรียนได้รับความรู้ด้านโภชนาการ และด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประกอบเป็นอาชีพต่อไปได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำรินอกจากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันในโรงเรียนแล้ว เด็กนักเรียนควรจะมีความรู้ด้านการเกษตร เพราะเมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาแล้ว จะมีโอกาสได้ศึกษาต่ออีกมาก เด็กส่วนใหญ่เป็นลูกชาวไร่ชาวนามีฐานะยากจน จำเป็นต้องกลับไปช่วยพ่อแม่ทำมาหากินด้านการเกษตร นอกจากนี้ เด็กนักเรียนควรจะมีความรู้ด้านโภชนาการ รู้ถึงคุณค่าของอาหาร วิธีการประกอบอาหาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้

นักเรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ในอนาคต และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงหวัง คือ ความร่วมมือของผู้ปกครองของนักเรียนในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลคมนาคม ซึ่งผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลเด็ก ๆ เพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หน้าที่การดูแลและเด็กนักเรียนจึงเป็นภาระของครูตชด. ซึ่งครูทุกคนเข้าใจดีและช่วยดูแลเด็กนักเรียนให้กับผู้ปกครอง แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยพะเนาสัยของผู้ปกครองให้รู้จักหน้าที่และการเสียสละในการดูแลลูกของตนเองว่าเวลาใดที่จะต้องให้ความช่วยเหลือทางโรงเรียน หรือเมื่อนักเรียนมีกิจกรรมการเกษตร โรงเรียนมีแปลงเกษตร สวนผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงหวังว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นจะเป็นแหล่งวิทยาการที่ถ่ายทอดให้กับชาวบ้าน หมู่บ้าน ถึงแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์มากนักก็เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรที่ใกล้ชิดตัวเรามากที่สุด (โกวิท วัฒนะ และคนอื่น ๆ, 2539, หน้า 163)

เมื่อเริ่มโครงการ ทรงโปรดให้คณะเกษตรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย และวิทยาลัยเกษตรกรรมในจังหวัดต่าง ๆ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ ตำบลที่โรงเรียน ตชด. จัดตั้งอยู่ ช่วยดำเนินการอบรมฟื้นฟูความรู้ ทักษะด้านการเกษตรให้กับครูผู้รับผิดชอบโครงการเกษตรฯ ทั้งด้านการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การประกอบอาหาร การแปรรูปและถนอมอาหาร โดยการจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นมีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง ในส่วนด้านการประกอบอาหาร ทรงส่งเสริมให้ทำอาหารกลางวันที่ปรุงง่าย เน้นคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอ โดยใช้ผลผลิตจากทางโรงเรียน หรือจากผู้ปกครองในชุมชนเป็นหลัก รสชาติของอาหาร ทรงให้ปรุงตามรสชาติที่ถูกปากของชาวบ้าน นักเรียน เช่น ชาวเขาบางเผ่าชอบอาหารรสหวาน เค็มเปรี้ยว หรือเผ็ด ก็ให้ปรุงรสชาติตามที่ชอบ ในส่วนเด็กเล็กการประกอบอาหารควรทำเป็นชิ้นเล็ก ๆ และอ่อนนุ่ม ซึ่งจะช่วยให้เรื่องระบบฟันในการเคี้ยวอาหารของเด็กและลดพฤติกรรม การเขี่ยอาหารที่ตนเองไม่ชอบทิ้งไป (โกวิท วัฒนะ และคนอื่น ๆ, 2539, หน้า 164)

ดังนั้น การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันจะสำเร็จได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้มีส่วนร่วมในโครงการเกษตรฯ นักเรียน ที่จะต้องมีอุดมการณ์ ความเข้าใจในโครงการ มีการประสานงานระหว่างหน่วยงาน องค์กร ในการดำเนินงาน และเล็งเห็นความสำคัญระหว่างบุคคล ทุกขั้นตอนใช้หลักการง่าย ๆ ประหยัด และครูตชด. ต้องมีใจเดียวกันในการพัฒนา

วัตถุประสงค์โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของ โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2535, หน้า 23) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานโครงการเกษตรฯ ว่าเป็นโครงการที่จัดขึ้นให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการบริโภคได้ตลอดปีการศึกษา โดยใช้ผลผลิตการเกษตรที่ผลิตขึ้นภายในโรงเรียนมาประกอบอาหาร ดังนี้

1. เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันในโรงเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางการเกษตรทฤษฎีใหม่
3. เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางโภชนาการ ถนอมอาหารและแปรรูปอาหาร
4. เพื่อเพิ่มพูนนิสัย ความขยันหมั่นเพียรและช่วยเหลือตนเองของนักเรียน
5. เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ทางการเกษตรทฤษฎีใหม่
6. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและช่วยเหลือ โรงเรียนและเด็ก

กล่าวโดยสรุป วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เกิดการเรียนรู้ มีทักษะในการทำ การเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ปกครอง ชุมชน และโรงเรียนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายและกิจกรรมสำคัญในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ตามที่แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารระยะที่ 3 พ.ศ. 2545-2549 ของโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2545, หน้า 20-21) ได้อธิบายถึงแนวการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. โรงเรียนที่อยู่ในโครงการสามารถผลิต ผลผลิตทางการเกษตรได้ครบตามเกณฑ์ที่กำหนดและต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา
2. โรงเรียนที่อยู่ในโครงการสามารถดำเนินการประกอบอาหารกลางวัน ที่มีคุณค่าทางโภชนาการสำหรับนักเรียนทุกคนและทุกวัน

3. ลดอัตราการมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ตามมาตรฐานของเด็กนักเรียนให้เหลือไม่เกินร้อยละ 7

4. ลดอัตราการขาดโปรตีนและพลังงานทุกระดับในเด็กเล็กให้เหลือไม่เกินร้อยละ 10 และใน ส่วนกิจกรรมสำคัญที่เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินงาน มีรายละเอียด ดังนี้ (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2545, หน้า 21-22)

1. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีเป้าหมายในการพัฒนา คือ

1.1 จัดหาแหล่งน้ำให้กับโรงเรียนที่ยังขาดแคลน

1.2 ปรับปรุงน้ำแหล่งน้ำที่มีอยู่และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. การผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในโรงเรียน โรงเรียนต้องดำเนินการผลิตอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียนตลอดปีการศึกษา เพื่อนำเอาผลผลิตมาประกอบอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียน โดยมีแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

2.1 ประเภทอาหารที่โรงเรียนควรผลิต ได้แก่

2.1.1 อาหารที่เป็นแหล่งรวมของโปรตีน ได้แก่ เนื้อสัตว์ ปลา ไข่ และถั่ว เมล็ดแห้ง

2.1.2 อาหารประเภทผักที่หลากหลายชนิดและเหมาะสมกับท้องถิ่น

2.1.3 อาหารประเภทไม้ผลที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยกำหนดให้มีการปลูกไม้ผลที่สำคัญอย่างน้อย 2 ชนิด คือ กล้วยและมะละกอ

2.2 รูปแบบของการเกษตรที่ควรทำ คือ การเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต และให้มีผลผลิตที่หลากหลายหมุนเวียนกันอย่างต่อเนื่องเพียงพอตลอดปี โรงเรียนจึงจำเป็นต้องวางแผนการใช้ที่ดินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกับวางแผนการผลิตตลอดปีให้สอดคล้องกับแผนการประกอบอาหารของโรงเรียน

2.3 ดำเนินกิจกรรมการผลิต โดยการจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกันรับผิดชอบการผลิตอาหารแต่ละประเภท โดยเริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนการผลิตดำเนินการผลิต และการนำผลผลิตมาประกอบอาหาร โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำและกำกับดูแล

2.4 ส่งเสริมให้นำเอาวิธีการสหกรณ์มาใช้ในการจัดกระบวนการผลิตอาหารภายในโรงเรียน

2.5 ส่งเสริมให้มีการถนอมอาหารที่มีเหลือใช้ เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูที่ขาดแคลน

3. การรณรงค์ให้ใช้ชีวิวิธีในกระบวนการผลิตทางการเกษตร โดยมีแนวทางการดำเนินกิจกรรม คือ

3.1 ใช้อินทรีย์วัตถุในการปรับปรุงดิน

3.2 ลดการใช้สารเคมี

4. การประกอบเลี้ยงอาหารกลางวันให้มีคุณค่าและถูกสุขลักษณะมี แนวทางการดำเนินกิจกรรม คือ

4.1 จัดทำแผนการประกอบอาหารที่สอดคล้องกับแผนการผลิต โดยทำเป็นเมนูอาหารเป็นรายสัปดาห์และรายเดือน

4.2 พัฒนาคำรับอาหารกลางวันให้มีมาตรฐานสำหรับโรงเรียนโดยนำสูตรอาหารที่โรงเรียนทำอยู่ในปัจจุบันมาปรับปรุงให้เหมาะสมทั้งด้านโภชนาการและด้านการผลิตของโรงเรียนหรือจัดหาได้ในท้องถิ่น

4.3 จัดให้มีสถานที่ประกอบอาหารกลางวันให้เป็นสัดส่วนเฉพาะ และถูกสุขลักษณะ

4.4 จัดอบรมกลุ่มผู้ประกอบอาหารของโรงเรียนให้มีความรู้และความสามารถในการประกอบอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ

5. การจัดทำรายการอาหารเสริม มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรม คือ

5.1 จัดทำอาหารเสริมพระราชทาน ได้แก่ นม โดยแจกจ่ายให้นักเรียนทุกคนได้ดื่มเป็นประจำทุกวัน

5.2 โรงเรียนจัดหาอาหารเสริมรูปแบบอื่นเพิ่มเติม เช่น ผลไม้ที่ผลิตได้ในโรงเรียน จัดเป็นรายการขนมหวานหรือผลไม้

6. การเฝ้าระวังและติดตามผลทางโภชนาการ มีแนวทางการดำเนินงานกิจกรรม คือ

6.1 ครูพยาบาลมีหน้าที่ชี้แจงน้ำหนักและวัดส่วนสูงเด็กนักเรียน และแปลผล
ภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียนอย่างเป็นประจำทุกภาคการเรียน พร้อมรายงานผล
ให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบในแต่ละภาคการเรียน

6.2 จัดหาและสนับสนุนเครื่องชั่งน้ำหนักและที่วัดส่วนสูงที่ได้มาตรฐาน
ให้กับโรงเรียน

6.3 จัดฝึกอบรมเรื่องเทคนิคการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง พร้อมทั้งการแปลผล
ให้กับครูพยาบาลเป็นประจำทุกปี

7. มีการตรวจสุขภาพนักเรียนทุก 6 เดือน

8. การปรับปรุงภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียน มีแนวทางการดำเนินงานกิจกรรม
คือ

8.1 สำรวจเด็กนักเรียนที่เป็นโรคขาดสารอาหาร (มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์)
ในต้นปีการศึกษาทุกปี

8.2 เฝ้าระวังเป็นรายบุคคล โดยชั่งน้ำหนักทุก 2 เดือน

8.3 แจ้งให้ผู้ปกครองทราบถึงภาวะโภชนาการของนักเรียน และให้คำแนะนำ
การดูแลอาหารที่บ้าน

8.4 เด็กนักเรียนที่ขาดสารอาหารระดับ 2 ระดับ 3 ควรส่งให้ปรึกษาแพทย์หรือ
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่

9. การจัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียนควรดำเนินการ
ให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

10. การจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูและนักเรียน เกี่ยวกับการเกษตร โภชนาการ
และสุขภาพอนามัย

11. การพัฒนาภาวะโภชนาการชุมชน มีแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมดังนี้

11.1 ส่งเสริมการวิจัยเพื่อปรับปรุงภาวะโภชนาการของชุมชน

11.2 จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการเกษตรโภชนาการ และ
สุขภาพอนามัย

11.3 ส่งเสริมการผลิตอาหารสำหรับชุมชน

การดำเนินงานโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
ในถิ่นทุรกันดารระยะที่ 4 (พ.ศ. 2550-2559) ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตน-
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยบุคคลเป้าหมายและพื้นที่ในการดำเนินงาน
ดังข้อมูลที่ปรากฏ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

กลุ่มบุคคลเป้าหมายที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ภาค 1 - ภาค 4)

ร.ร. สังกัด	ร.ร. ตชด. (แห่ง)	บุคคลเป้าหมาย (คน)		
		เด็กวัยเรียน	เด็กชั้นประถม	รวม
กองบัญชาการ ตชด. ภาค 1	40	1,412	4,625	6,077
กองบัญชาการ ตชด. ภาค 2	39	1,021	3,143	4,203
กองบัญชาการ ตชด. ภาค 3	67	2,491	6,922	9,480
กองบัญชาการ ตชด. ภาค 4	37	1,589	4,506	6,132
รวม	183	6,513	19,196	25,892

ที่มา. จาก รายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ปีการศึกษา 2551 (หน้า
26), โดย โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช-
กุมารี, 2552, กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
(2550) อธิบายว่า ในการเตรียมการดำเนินงานแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร
ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2550-2559) ได้กำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการติดตามความก้าวหน้าของ
การดำเนินงานโครงการฯ และประเมินผลความสำเร็จของโครงการทั้งหมด 48 ตัวชี้วัด
โดยจำแนกตามจำแนกตามวัตถุประสงค์การดำเนินงาน

ในปีการศึกษา 2551 สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม-
ราชกุมารี ได้จัดทำแบบรายงานข้อมูลโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

ตามพระราชดำริให้กับโรงเรียน ในโครงการฯ รายงานข้อมูลความก้าวหน้าการดำเนินงานตามข้อชี้วัดกำหนดในแต่ละวัตถุประสงค์ โดยรายละเอียดแยกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2550)

วัตถุประสงค์ที่ 1 ส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเด็กและเยาวชนเริ่มตั้งแต่ในครรภ์ มีเป้าหมายการดำเนินงาน 9 เป้าหมาย คือ

1. เด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดาเด็กทุกคนต้องได้รับการเบื้องต้นจนเกิดรอดปลอดภัย
2. เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการส่งเสริมด้านโภชนาการ และมีพัฒนาการตามวัย
3. เด็กทุกคนได้รับอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการและถูกสุขลักษณะ และได้คึมนมอย่างน้อยวันละ 1 แก้ว จำนวน 200 วัน/ปี
4. เด็กทุกคนต้องมีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานของเด็กไทย และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
5. ลดอัตราคอกพอกในนักเรียนประถมศึกษากระทั่งไม่เป็นปัญหาสาธารณสุข
6. ลดอัตราการป่วยเป็นโรคมalaria และโรคหนองพยาธิในนักเรียนกระทั่งไม่เป็นปัญหาสาธารณสุข
7. เด็กและเยาวชนทุกคนมีพฤติกรรมในการเลือกบริโภคอาหารได้อย่างเหมาะสม
8. เด็กและเยาวชนทุกคนมีสุขนิสัยในการบริโภคที่พึงประสงค์
9. นักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้นไปได้รับการเตรียมความพร้อมในการเป็นพ่อแม่ที่ดี

จากการกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อชี้วัดความก้าวหน้าของการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในแต่ละด้าน พบว่า ผลผลิตทางการเกษตร เป็นการสะท้อนถึงความสามารถของนักเรียนในการผลิตอาหารเพื่อบริโภคและบอกปริมาณการผลิตว่าเพียงพอต่อการใช้เป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน โดยเปรียบเทียบกับปริมาณความต้องการอาหารของนักเรียน 1 คนใน 1 มื้อ ที่โรงเรียนทำการผลิตได้ 4 ประเภท คือ เนื้อสัตว์ ถั่วเมล็ดแห้ง ผัก และผลไม้ ในปริมาณ เนื้อสัตว์ 40 กรัม/คน/มื้อ ถั่วเมล็ดแห้ง 25 กรัม/คน/มื้อ ผัก 100 กรัม/คน/มื้อ และผลไม้ 100 กรัม/คน/มื้อ (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552)

กิจกรรมทางการเกษตรที่โรงเรียนจัดขึ้น นอกจากจะนำผลผลิตที่ได้มาประกอบอาหารกลางวันให้กับนักเรียนรับประทานแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำการเกษตรซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ผสมผสานกับวิชาการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการปลูกสร้างนิสัยให้เด็กเห็นความสำคัญของอาชีพที่เป็นวิถีดั้งเดิมของตนเอง หากจบการศึกษาแล้วไม่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ก็สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพในชุมชนต่อไป โดยกิจกรรมมุ่งเน้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เด็กนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับครู ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552)

ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โรงเรียนจะรวบรวมข้อมูลรายงานผลมายังสำนักงานโครงการฯ ตามแบบรายงาน กพด. 101 ปีการศึกษาละ 2 ครั้ง ครั้งที่หนึ่งข้อมูลระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายน รายงานภายใน 10 ตุลาคม และครั้งที่สองข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ รายงานภายใน 15 มีนาคม ในปีการศึกษา 2551 มีโรงเรียนที่รายงานข้อมูลมายังสำนักงานโครงการฯ จำนวน 143 แห่งจากโรงเรียนทั้งหมด 183 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 74.14 ซึ่งมีผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ดังนี้ โรงเรียนในสังกัด บก. ตชด. ภาค 2 สามารถผลิตเนื้อสัตว์ได้มากที่สุดรองลงมาคือ ภาค 3, 4 และภาค 1 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการบริโภคของเด็กนักเรียนใน 1 มื้อ พบว่า โรงเรียนในทุกสังกัดสามารถผลิตเนื้อสัตว์ได้เพียงพอกับความต้องการบริโภคของนักเรียน (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552)

ด้านผลผลิตถั่วเมล็ดแห้ง โรงเรียนในสังกัด บก. ตชด. ภาค 2 สามารถผลิตถั่วเมล็ดแห้งได้มากที่สุดรองลงมา คือ ภาค 3, 1 และภาค 4 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับความต้องการบริโภคของเด็กนักเรียนใน 1 มื้อ พบว่า โรงเรียนในทุกภาคยังผลิตถั่วเมล็ดแห้งได้ในปริมาณที่น้อยกว่าความต้องการบริโภคของนักเรียน (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552)

ด้านผลผลิตผัก โรงเรียนในสังกัด บก. ตชด. ภาค 3 สามารถผลิตผักได้มากที่สุดรองลงมา คือ ภาค 2, 4 และภาค 1 ตามลำดับเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการบริโภคของนักเรียนใน 1 มื้อ พบว่า โรงเรียนในทุกภาคยังผลิตผักได้ในปริมาณน้อยกว่าความต้องการบริโภคของนักเรียน

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมในปีการศึกษา 2551 โรงเรียน ตชด. ส่วนใหญ่สามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตร ประเภทเนื้อสัตว์ ผัก ถั่วเมล็ดแห้งและผลไม้ ได้ในปริมาณที่ใกล้เคียงกับปริมาณความต้องการบริโภคของนักเรียน แต่ผลผลิตด้านเนื้อสัตว์ที่โรงเรียนในทุกภาคสามารถผลิตได้มากกว่าความต้องการบริโภคของเด็กนักเรียน (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552)

แนวทางในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ควรเน้นให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำการเกษตรผสมผสานกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการจัดการและจัดบันทึกการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จัดทำแผนการเรียนรู้ในเรื่องที่โรงเรียนดำเนินการได้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นแผนสำหรับการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของรายงานผลการชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูงของเด็กเล็กและเด็กประถมเพื่อสำรวจสถานะน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ของโรงเรียน ตชด. ของทุกภาคในแต่ละปีการศึกษา ที่ต้องรายงานปีละ 2 ครั้ง คือ ข้อมูลครั้งที่ 1 มีโรงเรียนรายงานข้อมูลมายังสำนักงานโครงการฯ จำนวน 68 แห่งจาก 183 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 37.15 และในส่วนข้อมูลครั้งที่ 2 มีโรงเรียนรายงานข้อมูลมายังสำนักงานโครงการฯ จำนวน 159 แห่ง จาก 183 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 86.88 จากการรายงาน พบว่า เด็กเล็กและเด็กประถมที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานมีจำนวนลดลงทุกภาค เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของเป้าหมายตามแผน กพด. ที่ตั้งไว้ (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552)

หลักการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

ความเป็นมาของโครงการอาหารกลางวัน

การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นสิ่งจำเป็นที่จะเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียน ให้มีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน โดยประเทศไทยเริ่มโครงการตั้งแต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 จังหวัดฉะเชิงเทรา กรมสามัญศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ ต่อมา พ.ศ. 2496 รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการอาหารกลางวันและโภชนาการแห่งชาติ เพื่อจัดเลี้ยงอาหารกลางวันในโรงเรียน แต่เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ

(เฉลิม บุญธรรมเจริญ, 2527, หน้า 23) รัฐบาลได้ตระหนักในการที่จะแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ซึ่งพบว่า นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากขาดแคลนอาหารกลางวัน หรือมีอาหารกลางวันไม่เพียงพอ อาหารมีโภชนาการต่ำ ส่งผลถึงการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข ต่อมาปี พ.ศ. 2535 กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวันตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาในวงเงิน 6,000 ล้านบาท โดยรัฐบาลจะจัดสรรงบประมาณให้เป็นกองทุนอาหารกลางวัน ปีละไม่ต่ำกว่า 500 ล้านบาท ทั้งนี้เพื่อนำเอาดอกผลกองทุนอาหารกลางวันไปดำเนินการในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเป็นสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมให้อีกเป็นประจำทุกปี และวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2542 รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เล็งเห็นความสำคัญของอาหารกลางวันที่มีต่อนักเรียน เพื่อช่วยให้เกิดผลตามเป้าหมายในระยะเวลาอันรวดเร็ว รัฐบาลจึงกำหนดให้มี “การส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอิ่มทุกวันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล” และมีมติจากคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้มีความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข ทบวง กรม ในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อให้เด็กประถมศึกษาในทุกสังกัด มีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการรับประทานทุกวัน ตลอดปีการศึกษา อย่างเพียงพอกับความต้องการการบริโภคของร่างกาย โดยกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนระดับประถมศึกษาทุกคนที่มีภาวะทุพโภชนาการ และนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวันเป็นกลุ่มเป้าหมายรองลงมา (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2550)

นอกจากนี้ เมื่อครั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จตามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศไทย พระองค์ทรงเห็นความทุกข์ยากของประชาชน โดยเฉพาะท้องถื่นทุรกันดารที่อยู่ในสภาวะขาดแคลนอาหาร ร่างกายเจ็บป่วยอ่อนแอ พระองค์ทรงตระหนักดีว่า การพัฒนามนุษย์เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ พลเมืองต้องมีคุณภาพทั้งทางร่างกายและสติปัญญา พระองค์ทรงทราบว่า เด็กไทยไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 65 อยู่ในภาวะ

ที่ขาดแคลนอาหาร จึงทรงตั้งปณิธานที่แน่วแน่ที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างแท้จริง โดยพระองค์ทรงเริ่มจัดตั้งโครงการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 3 แห่งในระยะ 2-3 ปีแรกเป็นการบริจาคอาหาร บริการนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทุกคน ที่ทรงพระราชทานความช่วยเหลือ เพื่อว่าถึงเวลากลางวันแล้วเด็กจะได้มีอาหารกลางวันรับประทาน ต่อมาได้ขยายโครงการอาหารกลางวันไปยังโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอื่น ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แห่งอื่น ๆ ทั่วประเทศในปัจจุบัน (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2550)

ความหมายของโครงการอาหารกลางวัน

เฉลิม บุญธรรมเจริญ (2527, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของโครงการอาหารกลางวันไว้ว่า เป็นโครงการหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา ซึ่งผลของการดำเนินงานจะทำให้ให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทานที่โรงเรียน มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มุ่งฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงในกลุ่มประสบการณ์การทำงานอาชีพ มีอาหารรับประทานที่ถูกหลักโภชนาการ ทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุนิษฐ์ สามารถนำผลไปใช้ในระหว่างอยู่โรงเรียนและจบการศึกษาไปแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 29) ได้ให้ความหมายของโครงการอาหารกลางวัน ว่าหมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทานที่โรงเรียน เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ปลูกฝังนิสัยการเลือกซื้ออาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงิน เศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุนิษฐ์ที่ดีในการรับประทานอาหารของนักเรียนอีกด้วย

ประยงค์ จินดาวงศ์ (2531, หน้า 94) ได้ให้ความหมายว่า การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน ว่าหมายถึง ความพยายามอย่างยิ่งของผู้บริหาร คณะครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ในจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน 1 มื้อ เพื่อบรรเทาความหิวโหย และส่งเสริมให้สุขภาพ และภาวะโภชนาการที่ดีแก่นักเรียน โดยจัดอาหารให้มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาด ถูกหลักสุขาภิบาลอย่างเพียงพอ

จากการศึกษาของ ผาสุก อุทัย (2533) ศึกษาพบว่า โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การดำเนินงานจัดบริการอาหารกลางวันโดยอาศัยแรงจูงใจจากคณะครู คนงาน นักเรียน หรือลูกจ้าง บุคคลภายนอกเข้ามาช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้กับนักเรียนที่ขาดแคลน โดยเฉพาะ เพื่อให้นักเรียนมีอาหารรับประทานในราคาที่ถูกลง และให้คุณค่าทางอาหารมากที่สุด

ธีรวุฒิ ประทุมนพรัตน์ (2534, หน้า 93-94) ได้ให้ความหมายว่า การจัดบริการอาหารกลางวัน คือ กิจกรรมในการกิจอย่างหนึ่งของผู้บริหาร โรงเรียนที่กระทำในรูปของการให้บริการที่ไม่คิดกำไรเพื่อให้กำไร เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานกลางวัน ที่ถูกหลักโภชนาการเป็นการประกันว่า อย่างน้อยหนึ่งในสามมื้อของอาหารในวันนั้นคุณภาพของอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการและปริมาณเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลไปยังการมีสุขภาพดีและการเรียนดีของนักเรียน

จากการศึกษาของ วิลาวัลย์ เฟื่องพานิช (2539) ศึกษาพบว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนในรูปของการให้บริการในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ที่เหมาะสมกับอัตราของนักเรียน โรงเรียน และท้องถิ่น

ดิลก พัฒน์วิชัยโชติ, เทียนชัย จูเจีย, สุวรรณ นรพัทธ์ และสมเดช สีแสง (2541, หน้า 503) ได้ให้ความหมายว่า โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การจัดอาหารกลางวันให้นักเรียน เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง ช่วยเหลือเด็กที่ขาดแคลนให้ได้รับประทานอาหารโดยไม่จำเป็นต้องจ่ายเงิน และมีคุณค่าทางโภชนาการ มุ่งหวังให้นักเรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโภชนาการ

จากการศึกษาของ จักรพงษ์ บุญเลิศ (2541) ศึกษาพบว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนหมายถึง โครงการที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการจัดการอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี มีการเลือกอาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุขนิสัยที่ดี ในการรับประทานอาหาร

จากการศึกษาของ อนรรักษ์ บุญจันทร์ (2543) ศึกษาพบว่า การจัดโครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การจัดโครงการอาหารกลางวันเพื่อส่งเสริมโภชนาการให้แก่นักเรียน

ให้ได้รับประทานอาหารที่สะอาดมีคุณค่าเหมาะสมกับความต้องการ และเป็นการช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจน ให้มีอาหารกลางวันรับประทาน

จากการศึกษาของ บุษรา เงินอำนวย (2546) ศึกษาพบว่า โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง โครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทานที่โรงเรียน เป็นอาหารที่ดี มีคุณค่าทางโภชนาการมีปริมาณเพียงพอส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม มีสุขนิสัยที่ดี สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นตัวอย่างที่ดี แก่ครอบครัวและชุมชน

จากการศึกษาของ ศิริรัตน์ อินทนู (2550) ศึกษาพบว่า การจัดการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดอาหารกลางวันให้นักเรียน โดยมุ่งให้นักเรียนทุกคนมีอาหารกลางวันรับประทานที่โรงเรียน และเป็นอาหารที่มีคุณค่า ปริมาณเพียงพอ ราคาถูก สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและผู้ปกครอง เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และยังส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุขนิสัยที่ดี สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเป็นการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน ซึ่งเป็นอาหารที่ดีและมีคุณค่าทางโภชนาการ มีปริมาณที่เพียงพอ ราคาถูก สามารถสนองความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ส่งผลให้การพัฒนาด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นและยังนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอน ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของโครงการอาหารกลางวัน

การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทางการศึกษาถือว่า อาหารกลางวันเป็นมือสำคัญกับนักเรียน ที่ต้องใช้กำลังงานในการเล่าเรียนตลอดทั้งวัน จากการศึกษาค้นคว้าของ นวลสมร เชมะสุนทร (2531) ศึกษาพบว่า อาหารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโต ร่างกายจึงจำเป็นต้องได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าและปริมาณที่เพียงพอ อันจะส่งผลให้พัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้เกิด

การเรียนรู้ที่ดี แต่ร่างกายไม่ได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอจะทำให้พัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมเกิดการเรียนรู้ที่ช้า ไม่มีประสิทธิภาพส่งผลถึงสุขภาพ เช่น โรคกระเพาะหรือลำไส้ อาจเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ที่ห่างไกลโรงเรียน ต้องเดินทาง มาแต่เช้า หรือฐานะทางครอบครัวยากจนทำให้เด็กนักเรียนเหล่านั้นไม่ได้รับประทาน-อาหารเข้ามาโรงเรียน

จากการสำรวจภาวะโภชนาการของเด็กวัยเรียนของ สำนักงานคณะกรรมการการ- ประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 13) พบว่า เด็กวัยเรียน เป็นวัยที่ร่างกายกำลังเจริญเติบโต และต้องการพลังงานเพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการ ด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการบริโภคอาหารต่อคุณภาพปริมาณของอาหารที่เด็กควรจะได้รับ และจากการศึกษาของ พรพล รมย์นุกุล (2542) พบว่า ภาวะโภชนาการของคนไทยที่อยู่ใน ชนบทเป็น โรคขาดสารอาหารจำนวนมาก โดยเฉพาะอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ เมื่อขาด จะทำให้เกิดโรคขาดโปรตีน ขาดวิตามินเอ เป็นโรคตาฟาง ขาดวิตามินบี 1 เป็นโรคเหน็บชา ขาดวิตามินบี 2 เป็นโรคปากนกกระจอก ขาดธาตุเหล็กเป็นโรคโลหิตจาง ขาดไอโอดีน เป็นโรคคอพอก ทั้งนี้อาจเกิดจากความไม่เข้าใจในเรื่องการบริโภคอาหาร ไม่เข้าใจถึง ความสำคัญของสารอาหารแต่ละชนิดที่รับประทานเข้าสู่ร่างกาย เช่นเดียวกับการศึกษาของ สมใจ วิชัยดิษฐ และวสิษฐ จันทรศิริ (2537, หน้า 58) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภค-อาหารของเด็กวัยเรียนมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความเข้าใจและความเชื่อแบบผิด ๆ เช่น ความเชื่อที่ว่า การบริโภคโปรตีนมากจะเกิดโรคต่าง ๆ ในประเทศไทยเชื่อกันว่าการบริโภคข้าวมากเกินไป จะทำให้เป็นโรคตานขโมย หรือ Kwashiorkor

2. การไปโรงเรียนแต่เช้า ทำให้เด็กส่วนมาก ไม่ได้รับประทานอาหารเช้าเมื่อถึง โรงเรียนกิจกรรมการเล่นและเรียนอาจทำให้ลืมเรื่องอาหาร ส่งผลให้การพัฒนาการด้าน การเรียนมีประสิทธิภาพลดลง

3. ระบบสังคมและประเพณี ในบางประเทศ บิดาจะบริโภคอาหารก่อนมารดา และบุตรบริโภคอาหารที่เหลือจากบิดามารดา จึงทำให้เด็กได้รับอาหารที่ไม่สมส่วน และมีปริมาณไม่เพียงพอได้

4. ความเคยชินเกี่ยวกับการบริโภคอาหารเพียงน้อยนิด บางครอบครัวปรุงอาหารแต่ละชนิดจะเพื่อความพอใจของผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก เด็กจึงบริโภคอาหารได้ในสัดส่วนที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของร่างกาย

5. ข่าวสารต่าง ๆ ในปัจจุบันมีอิทธิพลเนื่องจาก ข่าวสารมีความสะดวกรวดเร็ว จึงทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีความสนใจในการผลิตสินค้าโฆษณาสินค้าผ่านทางโทรทัศน์ เพราะเด็กในสังคมเมืองไม่มีเวลาและสถานที่ออกกำลังกายมากนักจึงมีเวลาสำหรับดูโทรทัศน์มากขึ้น เปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่เลียนแบบโฆษณาจึงเกิดสภาวะเสี่ยงด้านโภชนาการของเด็กวัยรุ่นในปัจจุบัน

6. สังคมเพื่อน เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนสังคมหรือโลกส่วนตัวจะขยายไปสู่กลุ่มเพื่อน และกลายเป็นปัจจัยหรือพฤติกรรมทางการบริโภคอาหารของเด็ก ผลกระทบมีทั้งข้อดี ข้อเสีย ข้อดีคือ สังคมเพื่อนอาจปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีต่อการบริโภคอาหาร ส่วนข้อเสียคือ ค่านิยมในการบริโภคอาหารของกลุ่มเพื่อน เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมซึ่งกันและกัน อาจทำให้สารอาหารที่ได้รับไม่เพียงพอและไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ

7. การจัดบริการอาหารในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนเมื่อมาถึงโรงเรียนให้ได้รับอาหารที่มีประโยชน์ บริโภคก่อนเข้าเรียน แต่ที่สำคัญผู้รับผิดชอบหรือผู้จำหน่ายอาหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดอาหาร ความสะอาดและคุณค่าคุณภาพของอาหารที่เหมาะสมเพราะผู้ประกอบการบางรายต้องการลดต้นทุน และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การปรุงอาหารด้วยวัตถุเจือปนใช้สารปรุงแต่งไม่มีคุณภาพ มีผลอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของนักเรียนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

8. ความเจ็บป่วย คือ เด็กที่เจ็บป่วยหรือล้มป่วยมักมีความอยากอาหารลดน้อยลง ซึ่งอาหารเป็นสิ่งจำเป็นร่างกายของเด็กต้องการ โปรตีนและสารอาหารอื่น ๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย เด็กที่ประสบปัญหาเจ็บป่วยมักมีพฤติกรรมหรือแสดงอาการต่อต้านพ่อแม่เมื่อได้รับประทานอาหาร พ่อแม่ควรให้คำแนะนำแก่เด็กสำหรับการบริโภคอาหาร และรู้จักใช้จิตวิทยาสำหรับเด็กหากมีปฏิกิริยาต่อต้านเกิดขึ้น

จากความสำคัญที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เด็กวัยเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องคอยเอาใจใส่ และส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ถูกต้อง โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีหน้าที่จัดทำอาหารกลางวันให้กับนักเรียน ควรมีความตระหนักและปลูกฝังพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร

ที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการให้กับนักเรียน เพื่อช่วยยกระดับภาวะโภชนาการและสุขภาพของนักเรียนแล้ว โรงเรียนยังเป็นแหล่งปลูกฝังและส่งเสริมพัฒนาการ ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนให้มีมาตรฐานทางสุขภาพที่ดี และเป็นเยาวชนที่ดีของประเทศในอนาคต

จุดมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวัน

โรงเรียนนอกจากจะเป็นสถานบริการให้ความรู้แก่เยาวชนของชาติ และยังเป็นแหล่งอบรมเลี้ยงดูเสริมสร้างบุคลิกภาพ ทักษะคิดต่าง ๆ โดยเฉพาะเด็กวัยเรียนที่จะมีบุคลิกภาพที่ดีขึ้นอยู่กับการได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่า และเพียงพอ เพราะอาหารมีอิทธิพลต่อจิตใจ สุขภาพร่างกาย สติปัญญา ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นความสำคัญ และให้ความหมายในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

จากการศึกษาของ คุณศักดิ์ ยอดจันทร์ (2536) ศึกษาพบว่า ความมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนเป็นโครงการที่จัดขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวัน ที่ถูกหลักโภชนาการเสริมสร้างความสมบูรณ์ของร่างกาย ช่วยลดภาวะทุพโภชนาการให้กับนักเรียน อันจะส่งผลให้การเรียนมีประสิทธิภาพ ด้านวิชาการ และการนำโภชนาการไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

สนั่น มีสัจธรรม (2538) ได้ให้ความหมายว่า ความมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีสาระงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นแกนกลาง
2. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าและปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย
3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน
4. เพื่อสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารให้กับนักเรียน
5. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการการศึกษาแก่ชุมชนและนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

จากการศึกษาของ คาวรุ่ง ศิริแสง (2541, หน้า 13) ศึกษาพบว่า เป็นโครงการที่ช่วยยกระดับโภชนาการของนักเรียนให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง รู้จักอนามัยในการรับประทานอาหาร มีนิสัยที่ดีในการบริโภค และช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทาน

จากการศึกษาของ อนุรักษ บัญจันทร์ (2543, หน้า 15) ศึกษาพบว่า ความมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน คือ เพื่อให้เด็กได้มีการพัฒนาด้านร่างกาย สมอง จิตใจ อารมณ์ สังคมอย่างครบถ้วน ช่วยให้ได้เด็กได้รับประทานอาหารที่ถูกต้องมีคุณค่าต่อร่างกาย อันจะมีสุขภาพที่ดี ละภาวะทุพโภชนาการในเด็กวัยเรียน และสงเคราะห์นักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวันในโรงเรียน

จากการศึกษาของ บุษรา เงินอำนวย (2546) ศึกษาพบว่า ได้ให้ความหมายว่าเป็นการจัดโภชนาการให้กับนักเรียน ให้นักเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง รู้จักอนามัยในการรับประทานอาหาร ตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีในการบริโภคอาหารและยังเป็นการช่วยเหลือนักเรียน ที่ยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทาน

จากการศึกษาของ ฉิภา เจริญรุ่งเรืองชัย (2547) ศึกษาพบว่า เป็นโครงการที่ช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนให้ร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และมีนิสัยในการรับประทานอาหารสร้างเสริมประสบการณ์ด้านโภชนาการ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันจะช่วยยกระดับโภชนาการของนักเรียน โดยช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของนักเรียนปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารช่วยลดภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนและช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทานอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

หลักการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 15-17) ได้กำหนดหลักการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์การครัว การเกษตร สถานที่ประกอบอาหาร รับประทานอาหาร ทำการเกษตร จำนวนนักเรียน ที่รับบริการและแหล่งผลิต รวมถึงสถานที่จัดซื้ออาหารวัตถุดิบประกอบอาหารเพื่อเป็นการเตรียมข้อมูลให้พร้อมสำหรับการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อควบคุมดูแลทำหน้าที่ในการจัดอาหารกลางวัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการที่ได้วางนโยบายไว้ ประกอบด้วยบุคคล ต่อไปนี้

2.1 ครูใหญ่ หรือ อาจารย์ใหญ่ หรือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จะเป็นประธาน เพราะมีอำนาจสูงสุด ในการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

2.2 ครูผู้ดำเนินการจัดอาหารกลางวัน จะเป็นผู้รับผิดชอบการจัดอาหารกลางวัน หรือจะเป็นครูผู้สอนวิชาโภชนาการหรือวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีหน้าที่ ดังนี้

2.2.1 รับนโยบายจากผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดบริการอาหารกลางวัน ให้กับนักเรียนทุกคน

2.2.2 จัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้กับผู้ที่มีส่วนร่วม เช่น ผู้ปกครองที่เข้ามา มีส่วนร่วมกับแม่ครัว และนักเรียนที่เรียนวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี

2.2.3 จัดเตรียมอาหารสด อาหารแห้งที่ใช้สำหรับการประกอบอาหาร โดยจัดเป็นรายการอาหารกลางวันเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน ให้ถูกต้องครบถ้วนตามหลักโภชนาการ

2.2.4 จัดเตรียมอุปกรณ์ ภาชนะ สำหรับใช้ในการปรุงอาหาร ประกอบอาหาร ให้กับนักเรียนอย่างเพียงพอ

2.2.5 ดำเนินการวางแผนเก็บผลผลิต ของนักเรียนในโครงการเกษตร เพื่ออาหารกลางวัน เพื่อนำมาประกอบเลี้ยง และจัดถนอมอาหารไว้ตามฤดูกาล

2.2.6 ดำเนินการสรุปผลการดำเนินงาน จัดทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย เพื่อเสนอให้ผู้บังคับบัญชาทราบในรายเดือน และสิ้นสุดภาคการศึกษา

2.3 ครูผู้สอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดอาหารกลางวัน เช่น การงานอาชีพ และเทคโนโลยี สุขศึกษา พลศึกษา คหกรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์จัดทำแผนการสอน แบบบูรณาการให้สอดคล้อง

2.4 แพทย์ หรือพยาบาลประจำโรงเรียน หากโรงเรียนในชนบท อาจเชิญแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่อนามัยมาเป็นกรรมการในการดำเนินงานร่วมด้วย

2.5 ครูผู้ทำหน้าที่ฝ่ายการเงินทำบัญชีของโรงเรียนเก็บรักษาเงินส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดอาหารกลางวันเพื่อใช้จ่ายอาหารสด อาหารแห้ง ตามใบสั่งและหลักฐานการรับของโรงครัว รวมถึงกระบวนการตรวจรับที่ต้องทำอย่างรัดกุมถูกต้อง

2.6 ผู้แทนนักเรียนในโรงเรียนที่มีระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรืออุดมศึกษา ควรจัดให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดอาหารกลางวัน เพื่อแสดงความคิดเห็นเป็นตัวแทนนักเรียนทั้งหมด

2.7 ผู้ปกครองนักเรียนเป็นการเชิญผู้ปกครองนักเรียนที่สนใจ และเต็มใจช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียน เข้ามาเป็นกรรมการดำเนินงานและโรงเรียนยังมีโอกาสเผยแพร่ความรู้เรื่องโภชนาการให้กับผู้ปกครองและชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

2.8 ผู้นำท้องถิ่นเป็นการเชิญผู้ใหญ่บ้านหรือเจ้าอาวาสวัดหากโรงเรียนอยู่ภายในวัด และใกล้วัดเข้าร่วมเป็นกรรมการ เพราะโรงเรียนอาจได้รับการช่วยเหลือ จากทางวัด เช่น ข้าวสารจากการบิณฑบาต อาหารแห้ง

3. ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อวางแผนนโยบายการดำเนินโครงการ ให้มีความเข้าใจในการดำเนินงานร่วมกันในด้านวิธีการ การติดตาม และประเมินผล พัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ประชุมผู้ปกครอง ครูนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องเพื่อทราบวัตถุประสงค์และเล็งเห็นความสำคัญของการดำเนินงาน ให้ความร่วมมือตลอดจนการสนับสนุนช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ

5. ควรดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเตรียมผลผลิตทางการเกษตร การเตรียมสถานที่ประกอบอาหาร การจำหน่าย การรับประทานอาหาร และจำนวนผู้รับบริการ การกำหนดรายการอาหารกลางวัน การเตรียมวัตถุดิบเพื่อใช้ในการปรุงอาหาร การลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ในการเตรียมการประกอบอาหาร การจัดการ การเก็บล้าง การทำความสะอาดสถานที่ การเงินและการจัดทำบัญชี

6. มีการประเมินผลโครงการเพื่อเป็นการทบทวนการดำเนินงาน หรือแจ้งผลการดำเนินงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการแก่กรรมการ และผู้สนใจให้ได้รับทราบ

ซึ่งโรงเรียนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา ผลการดำเนินงานจะสำเร็จลุล่วง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากร ในชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน บุคลากรเหล่านี้จะสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่งเสริมให้โครงการอาหารกลางวัน สำเร็จได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534, หน้า 9)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ให้สำเร็จลุล่วงนั้น คณะกรรมการและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีการประชุมหารือในเรื่องต่าง ๆ เมื่อเริ่มลงมือดำเนินงาน วางระเบียบกฎเกณฑ์ด้านต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน และเน้นให้นักเรียนได้รับประสบการณ์จริง สามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในชีวิตร ประจำวันได้

รูปแบบและการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการ- การประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดรูปแบบการจัดอาหารกลางวันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา โดยมีรูปแบบการจัดที่หลากหลาย เพื่อให้โรงเรียนมีอิสระในการเลือกจัดบริการ ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึงคุณค่าตามหลักโภชนาการ และความปลอดภัยในการรับประทานอาหารของนักเรียน ได้กำหนดรูปแบบการจัดอาหาร- กลางวัน ออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530, หน้า 25-27)

1. รูปแบบเพิ่มเติม เป็นรูปแบบการจัดรายการอาหารกลางวันให้นักเรียนนำอาหาร มาจากบ้านแล้วทางโรงเรียนจัดหาอาหารคาว หรือ อาหารหวานเพิ่มเติม ให้ทุกวัน เพื่อให้ได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการ
2. รูปแบบอาหารจานเดียว เป็นรูปแบบที่โรงเรียนทั่วไปสามารถดำเนินการให้กับ นักเรียนเนื่องจากราคาถูก การประกอบอาหารจัดทำง่าย และมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน
3. รูปแบบอาหารชุด เป็นรูปแบบการจัดที่สมบูรณ์ที่สุด ทั้งปริมาณและคุณค่าทาง โภชนาการ ประกอบด้วย ข้าว กับข้าว ขนม และผลไม้ โดยนักเรียนแจ้งความต้องการรายการ อาหารเป็นรายเดือนได้
4. รูปแบบผสม เป็นการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนตั้งแต่ 1 รูปแบบขึ้นไป มีความหลากหลายในแต่ละรูปแบบการจัดอาหารกลางวัน

5. อาหารเสริม หมายถึง อาหารเสริมโปรตีนที่สำคัญต่อร่างกายให้เจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ อาหารเสริมโปรตีนสูงที่มีราคาถูก คืออาหารที่ได้จากถั่วชนิดต่าง ๆ เช่น นมถั่วเหลือง ถั่วเขียวคั่ว น้ำตาล ถั่วแดงแคงบวด โดยโรงเรียนสามารถดำเนินการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนได้ 1 ใน 4 รูปแบบ หรือเลือกทุกรูปแบบสลับกัน เพื่อความเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดอาหารกลางวันนั้นมีหลากหลายรูปแบบ โดยโรงเรียนต้องคำนึงถึงสภาพความเหมาะสมของท้องถิ่น และเลือกรูปแบบการจัดอาหารกลางวันให้เหมาะสม เพื่อเป้าหมายและประโยชน์นั้นเกิดกับเด็กนักเรียน เน้นคุณค่าสารอาหารให้ครบถ้วนมีปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการบริโภคของนักเรียน

งบประมาณในโครงการอาหารกลางวัน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้บริหารยึดถือปฏิบัติ และคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันต้องวางแผนร่วมกันเพื่อให้พร้อมต่อการดำเนินงาน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 64-66) ได้เสนอแนวปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. เงินงบประมาณ โดยการจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนประถมศึกษา ให้ใช้จ่ายในลักษณะค่าตอบแทน อุปกรณ์ใช้สอยและวัสดุ เพื่อซื้อวัสดุงานครัว วัสดุงานเกษตร และเป็นเงินทุนหมุนเวียน

2. เงินบริจาค คือ เงินราชการรับไว้เป็นกรณีพิเศษ นอกเหนือจากเงินงบประมาณ โดยใช้ตามวัตถุประสงค์ในโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

3. เงินรายได้ คือ เงินที่ได้จากการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันหรือกิจกรรมอื่น ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อสมทบทุนโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้

3.1 เงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายอาหารให้กับนักเรียน

3.2 เงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร

3.3 ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินเงินโครงการอาหารกลางวัน

3.4 รายได้อื่น ๆ ที่ได้รับในโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน

เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณโครงการอาหารกลางวันนั้นครอบคลุมทั่วถึงนักเรียนทุกคน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 3) จึงได้กำหนดแนวทางการช่วยเหลือไว้ ดังนี้

1. จัดสรรให้นักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการทุกคนในทุกสังกัด ซึ่งมีภาวะน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ เมื่อเปรียบเทียบกับอายุ ตามเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข

2. การจัดสรรให้เด็กนักเรียนทุกคน ในโรงเรียนสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนการกุศล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปัจจุบัน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ และโรงเรียนตามพระราชดำริที่ให้การช่วยเหลือ ในด้านการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ โครงการอาหารกลางวัน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 66) ได้กำหนดแนวทางการเบิกจ่าย ดังนี้

1. บันทึกลงในสมุดเงินของโรงเรียนจำนวนเงินตามเบิกหรือใบเสร็จรับเงิน

2. บันทึกลงในทะเบียนคุมเงินงบประมาณ

แต่ในส่วนการดำเนินการจัดซื้อวัสดุงานครัว งานเกษตร วัสดุบริโภค เพื่อใช้ในโครงการอาหารกลางวันมีขั้นตอนการจัดซื้อ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530, หน้า 66)

1. เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันทำรายงานจัดซื้อต่อหัวหน้าสถานศึกษา

2. เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนดำเนินการจัดซื้อตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

3. คณะกรรมการตรวจรับพัสดุดำเนินการตรวจรับและส่งมอบวัสดุให้เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

4. เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนดำเนินการเบิกจ่ายเงินให้กับผู้ขาย พร้อมเรียกใบเสร็จรับเงินจากผู้ขาย

และในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการจัดซื้อก่อนจ่ายเงินให้แก่ผู้ขาย ให้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530, หน้า 66)

1. เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันยืมเงินให้ทดลองจ่าย โดยทำสัญญายืมเงินตามแบบกระทรวงการคลังต่อโรงเรียนตามจำนวนที่หัวหน้าสถานศึกษากำหนด

2. เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันดำเนินการซื้อ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

3. เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันจ่ายค่าวัสดุบริโภค (เงินทุนหมุนเวียน) และอื่น ๆ จำนวนหนึ่งให้นำไปสำคัญจ่ายเงินเบิกจ่ายเงินสดชดเชยให้ครูบวงเงินที่ทำการยืมได้

4. เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนเบิกจ่ายเงินให้เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันเท่ากับจำนวนเงินในใบสำคัญ พร้อมบันทึกรายการจ่ายในสมุดเงินสด และทะเบียนคุมเงินนอกงบประมาณประเภทเงินโครงการอาหารกลางวัน

5. การจ่ายเงินค่าวัสดุบริโภคหรือค่าใช้จ่ายประจำวัน จะนำเงินที่จำหน่ายและรายรับอื่น ๆ ใช้จ่ายไม่ได้ แต่จะจ่ายได้จากเงินยืมมาเท่านั้น เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันจะต้องจดบันทึกและลงรายการรับในสมุดเงินสดสมุดเงินนอกงบประมาณ ประเภทเงินโครงการอาหารกลางวัน การส่งเงินยืมคืนให้เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันส่งคืนวันสุดท้ายของภาคเรียน และบันทึกการส่งใช้เงินยืมที่ทำไว้กับโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป การบริหารงบประมาณในโครงการอาหารกลางวันเป็นสิ่งที่จำเป็นตามแนวพระราชดำริและเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและดูแลการเงิน ซึ่งเกิดจากรายได้ของการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของโรงเรียน นอกเหนือจากงบประมาณที่ได้จากภาครัฐ การบริหารจัดการจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาตนเองให้ได้ และมีเงินทุนหมุนเวียน จึงจะทำให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านงบประมาณประสบผลสำเร็จได้

การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน ถือเป็นอีกด้านที่สำคัญ เพราะอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ร่างกายจะเจริญเติบโตมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรง ก็ต่อเมื่อได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน ถูกหลักโภชนาการและมีเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย อาหารจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของสุขภาพอนามัยของมนุษย์ แต่หากอาหารที่รับประทานมีสารพิษปนเปื้อนในอาหาร อาจจะทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย (สมใจ วิชัยดิษฐ และวศินา จันทรศิริ, 2537, หน้า 71) ดังนั้น การจัดบริการอาหารในโรงเรียน จำเป็นที่ต้องใส่ใจในการจัดอาหารให้กับผู้บริโภคโดยยึดหลักสุขภาพอาหารและโภชนาการอย่างเคร่งครัด

การสุขภาพอาหาร หมายถึง การจัดและควบคุมอาหารให้สะอาด ปลอดภัยจากเชื้อโรคพยาธิ และสารเคมีที่มีพิษต่าง ๆ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย สุขภาพอนามัยและการดำรงชีวิตของมนุษย์ ส่วนการโภชนาการ หมายถึง การจัดอาหาร

ที่มีคุณค่า คุณประโยชน์ต่อร่างกาย คือ ช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ บำรุงสมอง ทำให้เจริญฉลาดช่วยให้ร่างกายแข็งแรง อาหารดังกล่าวได้แก่ อาหารหลัก 5 หมู่ คือ

หมู่ที่ 1 ได้แก่ เนื้อและเครื่องในสัตว์ต่าง ๆ ไข่ ถั่วและนม อาหารหมู่นี้ให้สารอาหาร โปรตีนเป็นส่วนใหญ่ คำแนะนำในการรับประทานอาหารเพื่อให้ได้สารอาหารหมู่ที่ 1 เพียงพอ ควรปฏิบัติตนในการรับประทานอาหารสำหรับ 1 วัน ดังนี้ (อนุกุล พลศิริ, 2545, หน้า 75)

1. รับประทานไข่วันละ 1 ฟอง

2. ควรรับประทานเนื้อสัตว์ต่าง ๆ วันละ 5-6 ช้อนโต๊ะ ควรเป็นอาหารทะเลบ้าง ในแต่ละสัปดาห์

3. ควรรับประทานนมสด หรือ นมถั่วเหลืองวันละ 1-2 แก้ว

4. ควรรับประทานถั่วเมล็ดแห้ง หรือเต้าหู้ วันละ 1/4 ถ้วยตวง

หมู่ที่ 2 ได้แก่ ข้าวแป้ง ผัก ถั่ว และน้ำตาล อาหารหมู่นี้ให้สารอาหารคาร์โบไฮเดรต คำแนะนำในการรับประทาน สำหรับเด็กวัยเรียนควรบริโภคอาหาร หมู่ที่ 2 วันละ 4 1/2-5 ถ้วยตวง (อนุกุล พลศิริ, 2545, หน้า 75)

หมู่ที่ 3 ได้แก่ ผักใบเขียว และผักสดชนิดต่าง ๆ อาหารแต่ละชนิดในหมู่นี้มีคุณค่าทางอาหารแตกต่างกัน โดยทั่วไปให้เกลือแร่ เช่น แคลเซียม และเหล็ก กับวิตามิน คำแนะนำเราควรบริโภคผักสดเป็นประจำทุกวัน โดยเฉพาะผักใบเขียว ผักสีเหลืองอมแดง ได้แก่ ฟักทอง หัวแครอท รับประทานวันละ 3/4 ถ้วยตวง (อนุกุล พลศิริ, 2545, หน้า 75)

หมู่ที่ 4 ได้แก่ ผลไม้ ชนิดต่าง ๆ ที่ให้เกลือแร่และวิตามิน เช่นเดียวกับผัก เป็นอาหารที่ป้องกันโรค (protective foods) มีกากอาหารช่วยในการระบายท้อง คำแนะนำ ควรรับประทานผลไม้เป็นประจำและปริมาณที่เพียงพอ จะทำให้ร่างกายไม่เป็นโรคต่าง ๆ สดชื่นสมบูรณ์ (พรพล รมย์อนุกุล, 2542, หน้า 19) และหมู่ที่ 5 ได้แก่ ไขมันจากพืชและสัตว์ ไขมันเป็นอาหารที่ให้พลังงานสูง ช่วยในการดูดซึมวิตามินที่ละลายในไขมัน (วิตามินเอ ดี อี เค) คำแนะนำ ในวันหนึ่งร่างกายไม่ควรขาดอาหารประเภทไขมันเราควรรับประทาน วันละ 2-2 1/2 ช้อนโต๊ะได้จากอาหารที่ผัดหรือต้ม (อนุกุล พลศิริ, 2545, หน้า 76) และการจัดบริการอาหารในโรงเรียน จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้งด้านโภชนาการ เพื่อให้ได้อาหาร

ที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ได้สัดส่วนเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของนักเรียน และด้านสุขาภิบาลอาหาร เพื่อให้ให้นักเรียนมีสุขภาพที่แข็งแรง ไม่เป็นโรกระบบทางเดินอาหาร สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารได้อย่างเต็มที่ดังคำที่ว่า “อาหารดี ต้องสะอาด ปราศจากโรค และมีคุณค่าครบถ้วน” (กระทรวงสาธารณสุข, กรมอนามัย, กองสุขาภิบาล, 2544, หน้า 11)

การบริการอาหารต้องมีการควบคุมอาหารให้สะอาดและปลอดภัย จำเป็นต้องดำเนินการควบคุมปัจจัย 4 ด้าน ตามหลักการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน ของ กระทรวงสาธารณสุข, กรมอนามัย, กองสุขาภิบาล (2544) ดังนี้

1. อาหาร หมายถึง ของกินประเภทต่าง ๆ สารปรุงแต่งอาหาร น้ำดื่มสาขุ เครื่องคั้นน้ำแข็ง นมและผลิตภัณฑ์จากนม หลักการทางด้านสุขาภิบาลอาหารต้องพิจารณามี 3 เรื่อง คือ หลักการเลือกอาหารสด หลักการปรุงอาหาร และหลักการเก็บอาหาร

หลักการเลือกอาหารสด คำนึงถึงหลัก 3 ป. ได้แก่ ประโยชน์ ปลอดภัย และประหยัด คือ เป็นอาหารที่สดใหม่ มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนเหมาะสม กับความต้องการในแต่ละช่วงอายุต่าง ๆ ของมนุษย์ ไม่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค ในระบบทางเดินอาหาร และเลือกซื้ออาหารตามฤดูกาลจะได้อาหารที่มีคุณภาพดี ราคาถูกและหาซื้อได้สะดวก

หลักการปรุงอาหาร คำนึงถึง 3 ส. ได้แก่ สด ปรุงสุก และสะอาดปลอดภัย คือ วิธีการปรุงอาหารที่ช่วยสงวนคุณค่าของอาหารให้มีประโยชน์เต็มที่ ใช้ความร้อนปรุงอาหารให้สุก เพื่อเป็นการทำลายเชื้อโรคและมีการตรวจสอบสภาพอาหารดิบก่อนการปรุงทุกครั้ง โดยเฉพาะให้ปลอดภัยจากสารพิษที่ตกค้างในอาหาร มีกรรมวิธีในการปรุงอาหารที่สะอาดถูกต้องผู้ปรุงมีสุขนิสัยที่ดีในการปรุงอาหาร ใช้ภาชนะอุปกรณ์ และสารปรุงแต่งอาหารที่ถูกต้อง

หลักการเก็บอาหาร ต้องคำนึงถึงหลัก 3 ส. ได้แก่ สด ส่วน สิ่งแวดล้อมเหมาะสม และสะอาดปลอดภัย คือ มีการจัดเก็บที่เป็นระเบียบ แยกเป็นสัดส่วนเฉพาะ ควรเก็บในสถานที่ที่ไม่มีความชื้น อุณหภูมิเหมาะสม และอยู่ในภาชนะที่บรรจุอย่างถูกต้องสะอาด มีการทำความสะอาดสถานที่เก็บอาหารอย่างสม่ำเสมอ และไม่เก็บใกล้สารเคมีที่เป็นพิษ

2. สถานที่ ในโรงเรียนแบ่งสถานที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ โรงอาหารและโรงครัว ซึ่งโรงครัวอาจจะแยกเป็นสัดส่วนเฉพาะ หรืออยู่ในบริเวณโรงอาหาร

สถานที่ตั้งโรงอาหารและโรงครัวควรเป็นอาคารถาวร หรือแยกเป็นสัดส่วน โดยเฉพาะ ห่างจากแหล่งปนเปื้อนที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ควรตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของโรงเรียน อยู่ในบริเวณที่รถเข้าถึง เพื่อความสะดวกในการขนส่งอาหาร โรงอาหาร และโรงครัวควรสร้างให้อากาศถ่ายเทสะดวกเพื่อทำให้ไม่ร้อน โดยเฉพาะโรงครัว ต้องตั้งอยู่ด้านใต้ลม เพื่อป้องกันกลิ่นและควันจากการปรุงอาหารรบกวนนักเรียน และจะต้องไม่รับแดดจนเกินไป เพราะทำให้เกิดความร้อน และอบอ้าว ที่ตั้งควรให้ด้านกว้างรับแดด น้อยกว่าด้านแคบ อาคารควรมีชายคายาวพอสมควรเพื่อกันแดดและฝน ควรมีขนาดพื้นที่อย่างน้อย 6-8 ตารางฟุต/คน พื้น ผนัง เพดาน ควรทำด้วยวัสดุที่แข็งแรงง่ายต่อการทำความสะอาด สำหรับพื้นในโรงครัวควรปูด้วยวัสดุที่ทนน้ำไม่ลื่น กระเบื้องและผนัง ควรปูด้วยวัสดุที่ทำความสะอาดง่าย ทนไฟและทนต่อการดูดซึมต่าง ๆ มีการบำรุงรักษา ทำความสะอาดเป็นประจำ มีที่ระบายอากาศอยู่ตอนบนบริเวณเหนือเตาไฟ หรือมีปล่องระบายควันหรือมีพัดลมระบายอากาศเพื่อดูดควันและกลิ่นอาหารออกไป จัดให้มีแสงสว่างทั่วถึง มีโต๊ะ เก้าอี้ที่ทำด้วยวัสดุทน แข็งแรง พื้นผิวทำความสะอาดง่าย เช่น ไม้บุด้วยโฟมก้ำ หรือโลหะไม่เป็นสนิม และบริเวณสำหรับวางอุปกรณ์และเครื่องปรุงอาหารแห้งไว้เป็นสัดส่วนเฉพาะ

3. ภาชนะและอุปกรณ์ หมายถึง ภาชนะและอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรุง และประกอบอาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของอาหาร มีวิธีการที่ทำให้สะอาด ปลอดภัยอยู่ 4 ประการ คือ วิธีการเลือกใช้ วิธีการล้าง วิธีการเก็บ และวิธีการใช้ วิธีการเลือกใช้ คือ เลือกใช้ภาชนะอุปกรณ์ที่ไม่ทำด้วยวัสดุที่เป็นพิษ ไม่ชำรุด สึกหรอ ไม่เป็นสนิม มีรูปแบบที่ทำความสะอาดง่าย และป้องกันการปนเปื้อนได้

วิธีการล้าง คือ การกำจัดสิ่งสกปรก เชื้อโรค และสารเคมีบนภาชนะและอุปกรณ์ ให้มีความสะอาดเพียงพอ โดยก่อนล้างต้องแยกภาชนะที่ใส่อาหารคาว หวาน และประเภท แก้วน้ำขวดเศษอาหารทิ้งในถังขยะ การล้างมี 3 ขั้นตอน คือ ล้างด้วยน้ำยาล้างจาน ล้างด้วยน้ำสะอาด 2 ครั้ง แล้วฆ่าเชื้อโรคด้วยการแช่ในน้ำผสมผงปูนคลอรีน หรือฟีนีล หรือ ล้างด้วยน้ำสะอาดอีกครั้ง

วิธีการเก็บ คือ ดูแลรักษาภาชนะและอุปกรณ์ที่ผ่านการล้างทำความสะอาดแล้ว ให้พ้นจากการปนเปื้อนของฝุ่นละออง สัตว์นำโรค สารเคมีที่เป็นอันตราย การเก็บให้ถูกต้อง

คือ เก็บภาชนะและอุปกรณ์ที่ฝังแข็งดีแล้วเท่านั้น บริเวณที่เก็บต้องสะอาด ไม่เปียกชื้น ไม่มีสัตว์นำโรคมารบกวน ต้องเก็บให้ถูกต้องตามวิธีการใช้และรูปทรงของภาชนะ ประเภทที่ใช้เพียงครั้งเดียวต้องมีวัสดุห่อหุ้มให้มิดชิด ภาชนะที่มีหูให้แขวนโดยหันส่วนที่ใช้ใส่อาหารเข้าผนัง ถ้าไม่ได้แขวนให้นำไปเก็บในตู้ที่สะอาดปกปิดมิดชิด หรือเก็บในที่สูงจากพื้นไม่ต่ำกว่า 60 เซนติเมตร

วิธีการใช้ คือ การตรวจสอบสภาพและความสะอาดก่อนการใช้ ไม่มีคราบไขมัน ผุนละอองหยากไย่ อยู่ในสภาพดีไม่แตกร้าว ร้อน กะเทาะ ขณะที่ใช้พยายามหลีกเลี่ยงการจับต้องส่วนที่สัมผัสอาหาร ใช้ให้เหมาะกับชนิดของอาหาร เช่น ไม่ใช้พลาสติกกับอาหารร้อน หรืออาหารที่มีรสเปรี้ยวหรือเค็มจัด ภาชนะและอุปกรณ์ที่ใช้เพียงครั้งเดียวประเภทจาน ชาม หรือถ้วยกระดาสให้เปิดใช้ที่ก้นห่อ ส่วนหลอดกาแฟเปิดใช้ที่ข้างห่อ ไม่ใช้เชียงปะปนกันระหว่างเชียงปรุงอาหารดิบและสุก

4. บุคลากร หมายถึง บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ควบคุมดูแล กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มผู้บริโภค

กลุ่มผู้ควบคุมดูแล ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ แก่ผู้บริหาร ซึ่งมีหน้าที่บริหารจัดการตั้งแต่กำหนดนโยบายแก่ผู้รับผิดชอบ รวมทั้งออกกฎระเบียบการต่าง ๆ ในโรงเรียน โดยมีครูโภชนาการทำหน้าที่ควบคุมดูแล ให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่ผู้บริหารกำหนดนโยบายไว้

กลุ่มผู้ประกอบการ ประกอบไปด้วย ผู้ปรุง ผู้เสิร์ฟอาหาร ซึ่งเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับความสะอาด ปลอดภัยของอาหาร จำเป็นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนให้มีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี มีสุขนิสัยในการปรุง ประกอบอาหาร และเสิร์ฟอาหาร สวมเครื่องแบบที่สะอาด ใส่ผ้ากันเปื้อน และสวมหมวกคลุมผม มีการตรวจสุขภาพร่างกายประจำปี รักษาความสะอาดในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

กลุ่มผู้บริโภค ได้แก่ นักเรียน ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อจะได้รู้จักเลือกบริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัย มีสุขนิสัยที่ดีในการบริโภค และสามารถพิทักษ์ผลประโยชน์ของเพื่อนนักเรียนเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่สะอาด ปลอดภัย โดยการเผยแพร่ความรู้ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการรณรงค์ในด้านการสุขาภิบาลอาหาร

การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 34-36) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนอาหารกลางวันในปัจจุบันไว้ทั้งหมด 7 ขั้นตอน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงในด้านต่าง ๆ เพื่อเกิดทักษะและความสามารถ เพื่อนำทักษะด้านต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นการช่วยให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนทุกคนใน โรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการกิจกรรมให้เหมาะสมกับโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต เป็นขั้นตอนที่ทำเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบที่จะนำไปประกอบอาหาร ในขั้นตอนนี้มีกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น กลุ่มทักษะภาษาไทย ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอภิปรายการจดบันทึกรายงานการปลูกพืช กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ ใช้ความรู้ในเรื่องรูปทรงเรขาคณิต การวัดมาตราต่าง ๆ และการคำนวณพื้นที่ เป็นต้น

กลุ่มสร้างประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการเจริญเติบโตของพืช การขยายและแพร่พันธุ์พืช เพื่อเตรียมนำไปปลูกในแปลง กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ความอดทนและการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร เป็นขั้นตอนในการเตรียมรายการอาหาร โดยคำนึงถึงคุณค่าอาหารตามหลักโภชนาการและเลือกเตรียมส่วนประกอบให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก รวมทั้งการจัดเตรียมภาชนะและสถานที่เพื่อใช้ในการประกอบอาหาร ซึ่งขั้นตอนนี้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการด้วย เช่น กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ ใช้ความรู้เรื่อง การชั่ง ตวง นับ ทำบัญชี กลุ่มทักษะภาษาไทย ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในทักษะการเขียน และ การจดบันทึก กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความซื่อสัตย์ ความอดทน การทำงานเป็นกลุ่ม

ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนในการประกอบอาหาร ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนการทำงานพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตใช้ความรู้เรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ การประกอบอาหาร โดยคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย และคุณค่าอาหาร

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร เป็นขั้นตอนในการฝึกความมีระเบียบในการเข้าแถว มารยาทการรับประทานอาหาร การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร สุขนิสัยก่อน และหลังการรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นที่ 5 การเก็บล้าง เป็นขั้นตอนในการทำความสะดวกสถานที่ ภาชนะและสร้างความมีระเบียบวินัย เน้นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการใช้กิจกรรมกลุ่ม การแบ่งงานและแบ่งความรับผิดชอบ

ขั้นที่ 6 การจัดการ เป็นขั้นที่นำเอาความรู้จากกิจกรรมสหกรณ์ในเรื่องการขาย การลงบัญชี การคิดต้นทุน กำไร การแบ่งงานความรับผิดชอบ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลาง

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่ขั้นการประกอบอาหาร และขั้นการเก็บล้าง โดยใช้กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้เรื่องการใช้สารเคมี สารละลาย และความร้อน ส่วนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้ความรู้เรื่องความประณีต และศิลปะ กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ ใช้ความรู้เรื่องการชั่ง ตวง คิดต้นทุน ราคาจำหน่าย เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ทุกขั้นตอนสามารถนำมาบูรณาการจัดการเรียนการสอน ได้เป็นอย่างดี

จากความสำเร็จสรุปได้ว่า ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการ ได้แบ่งสาระการเรียนรู้ ในหลักสูตรออกเป็น 8 กลุ่มสาระ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษา พลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน จึงควรจัดให้บูรณาการในหลายๆ สาระเข้าด้วยกัน เพราะศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกกันโดยเด็ดขาดได้ เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนที่ต้องดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนเป็นองค์รวม การจัดเด็กได้ฝึกทักษะ และเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายสอดคล้องกับชีวิตจริง การจัดการเรียนการสอนอย่างบูรณาการจะช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ลดเวลาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการแบ่งเบาภาระงานของครู และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนิน

ความคิดประสบการณ์ความสามารถทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะและกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน

ในส่วนการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาเกษตร ระดับชั้นประถมศึกษาตาม หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) กรมวิชาการ ได้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาเกี่ยวกับการเตรียมดินสำหรับการเพาะปลูก การเพาะเมล็ด การปลูก และการบำรุงรักษาผัก ไม้ดอกไม้ประดับ การดูแลรักษาและใช้เครื่องมือการเกษตร การปลูกพืชชนิดต่าง ๆ การบำรุงรักษา การขยายพันธุ์การเก็บเกี่ยวพืชผักตลอดจนการใช้ ปุ๋ยอินทรีย์ และอนินทรีย์ ซึ่งสรุปว่า การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตาม หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) มีรายละเอียด ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ข, หน้า 4)

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ตามความเหมาะสม
2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพของผู้เรียน ให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
3. จัดการเรียนการสอนให้สัมพันธ์ เชื่อมโยงบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์-ชีวิต และระหว่างกลุ่มประสบการณ์อื่นให้มากที่สุด
4. การจัดการเรียนการสอนเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์กระบวนการกลุ่ม
5. เน้นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด ก่อให้เกิด ความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไข ข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
6. สอดแทรกการอบรมด้วยจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียน-การสอนและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
7. เสริมสร้างและปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ความขยัน ประหยัด อดทน และมีความรับผิดชอบควบคู่ไปด้วย
8. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และปฏิบัติจริงของผู้เรียน

การประเมินผลโครงการอาหารกลางวัน

จากการศึกษาของ จารึก ยิ้มแย้ม (2547) ศึกษาพบว่า การประเมินผลโครงการเป็นส่วนหนึ่งของหลักการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เพื่อดูความก้าวหน้าและหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินผลความก้าวหน้าหรือประเมินผลเป็นระยะเป็นการประเมินขณะที่โรงเรียนกำลังดำเนินการให้บริการอาหารกลางวันอยู่ การประเมินผลลักษณะนี้มีจุดหมายสำคัญ คือ เพื่อปรับปรุงตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะซึ่งจะช่วยวินิจฉัยการให้บริการอาหารกลางวันที่ได้ดำเนินการมีจุดเด่น จุดด้อย ขอบกพร่องอะไรช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน แก้ไข ปรับปรุงการให้บริการให้ดีขึ้น

2. การประเมินผลสรุปหรือการประเมินผลรวม เป็นการประเมินผลที่เกิดจากโครงการทั้งหมด กระทำเมื่อโครงการนั้นสิ้นสุดลงจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อใช้ผลสรุปนั้นตัดสินใจว่าบริการที่ได้จัดทำให้กับนักเรียนประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

จากการศึกษาของ วิลาวลัย เพ็งพานิช (2539) ศึกษาพบว่า การประเมินผลโครงการอาหารกลางวันจะต้องมีการประเมินผลอย่างรอบคอบครอบคลุมทุกด้านในแต่ละด้านต้องมีจุดหมายที่ชัดเจน เพื่อให้การประเมินผลได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริง นำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลของการดำเนินงานของโรงเรียน

1.1 การสำรวจโภชนาการ โดยการตรวจสอบสุขภาพทั่วไป ตรวจร่างกายดูการเจ็บไข้ได้ป่วยอาการที่แสดงออกทางภาวะโภชนาการ เช่น โรคขาดสารอาหาร การตรวจจะต้องใช้แพทย์ที่มีความรู้ด้านโภชนาการ มาตรวจและบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐาน

1.2 การตรวจทางปฐาติวิทยา ได้แก่การตรวจอุจจาระเพื่อหาไข่พยาธิ และตัวอ่อน เพราะพยาธิเป็นสาเหตุของการเป็นโรคขาดสารอาหาร

1.3 การตรวจทางชีวเคมี เป็นการตรวจหาปริมาณสารอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย และส่วนประกอบของเลือด

1.4 การตรวจอาหาร เป็นการวิเคราะห์อาหารที่รับประทาน ว่า ประกอบด้วยสารอาหารอะไรบ้าง มีปริมาณเพียงพอหรือขาดสารอาหารชนิดใด เพื่อที่จะช่วยให้การพิจารณาช่วยเหลือเป็นไปอย่างถูกต้อง

1.5 การชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง เป็นการเก็บสถิติน้ำหนักและส่วนสูง ในระยะเวลาที่ติดต่อกัน ควรกำหนดวันที่ชัดเจน บันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐาน ในส่วนนี้ สิ่งที่สำคัญก็คือเครื่องมือที่ใช้ในการวัดจะต้องได้มาตรฐาน เพราะถ้าเครื่องมือไม่ได้มาตรฐาน ผลที่ได้อาจคลาดเคลื่อนไม่แน่นอน

2. ผลทางด้านความร่วมมือของคณะครู-ผู้ปกครอง การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันจะได้ผลดีต้องได้รับความคิดเห็นจากผู้ปกครองนักเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้แบบสอบถาม หรือการอภิปรายกลุ่ม โดยขอรับความคิดเห็นในช่วงเวลา ก่อนเริ่มโครงการและหลังจากเริ่มโครงการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาเปรียบเทียบความแตกต่าง ผลดีผลเสียของการดำเนินงาน นำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินงาน ให้ดีขึ้น

3. ผลทางด้านการจัดการศึกษา การประเมินผลด้านนี้ถือเป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญ ทำให้ทราบถึงการดำเนินงานด้านการบูรณาการเรื่องการเรียนการสอนกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ผลการเรียนรู้ ทักษะวิชาการ และการปฏิบัติตนของนักเรียน ซึ่ง วิไลรัตน์ ชันธีเจริญ (2548, หน้า 140-141) ได้กล่าวไว้หลายวิธี ดังนี้

3.1 การสังเกต ต้องมีการจดบันทึกอย่างมีหลักเกณฑ์ตั้งแต่เริ่มทำโครงการอาหารกลางวัน ในระหว่างทำโครงการสิ่งที่ควรสังเกต ได้แก่ การปฏิบัติตนเรื่องอาหารของนักเรียน การเลือกรับประทานอาหาร การยอมรับอาหารชนิดใหม่ และอื่น ๆ

3.2 การสัมภาษณ์ โดยการพูดคุยกับนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม ถึงการบริการอาหาร ในเรื่องอาหารที่ชอบ ไม่ชอบ และการบริโภคอาหารทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

3.3 การอภิปรายกลุ่มย่อย ควรหาโอกาสนำปัญหาที่เกิดขึ้นให้นักเรียนร่วม อภิปราย แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยตามความเหมาะสมแล้วสรุปผลเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน

3.4 การตอบแบบสอบถาม เป็นการตั้งปัญหาให้นักเรียนตอบแบบสอบถาม ตามความเหมาะสม เพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้ความคิดเห็นของนักเรียน ที่กว้างขวางขึ้น และความคิดเห็นจากผู้ปกครองเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการและหลังจากเริ่มโครงการ เพื่อเปรียบเทียบดูความแตกต่าง รวมถึง ผลดีผลเสียของการดำเนินงานว่ามีมากน้อยเพียงใด

4. ผลที่ได้รับแก่นักเรียน เป็นการประเมินผลจากการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันว่านักเรียนได้รับประโยชน์มีความรู้ ความเข้าใจ และมีภาวะโภชนาการที่ดีขึ้นเพียงใด ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการบริโภคอาหารกลางวันของเด็กนักเรียนแต่ละคนนั้นเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

4.1 เพศ เพศหญิงหรือเพศชายมีความแตกต่างกันทางด้านความคิด ค่านิยม และทัศนคติ เพราะวัฒนธรรมและสังคมได้กำหนดบทบาทและกิจกรรมของเพศชายเพศหญิงไว้ต่างกัน เพศหญิงถูกโน้มน้าวใจได้ง่ายกว่าเพศชาย และยังสามารถตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจได้รวดเร็วมากกว่าเพศชาย แต่ในขณะเดียวกันเพศชายไม่ได้มีความพึงพอใจเพียงอย่างเดียวแต่ยังสามารถสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้ผู้อื่นมีความพึงพอใจต่าง ๆ นั้นด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2541, หน้า 302)

4.2 อายุ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความต่างกันในเรื่องของความคิด และพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพึงพอใจ โดยทั่วไปเด็กที่มีอายุน้อยย่อมมีความคิดเป็นอิสระและมองโลกในแง่ดีมากกว่าเด็กที่อายุมากขึ้น สาเหตุที่ทำให้แตกต่างกันเนื่องจากมีวัยที่ต่างกัน ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตต่างกัน จึงทำให้ทัศนคติ ความรู้สึกรู้สึกคิด พฤติกรรมที่แสดงถึงความพึงพอใจแตกต่างกันด้วย (ประมะ สตะเวทิน, 2538, หน้า 112)

4.3 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจ โดยเฉพาะระดับการศึกษาของมารดาที่เป็นแบบแผนชีวิตและพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็ก หากมารดาได้ศึกษาหาความรู้ในเรื่องโภชนาการ จะเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่ารู้ว่าอาหารชนิดใดมีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ นักเรียนก็สามารถเรียนรู้ และปฏิบัติตนได้ถูกต้องจากการเห็นมารดาเป็นแบบอย่าง ซึ่งจากการศึกษาของ กัลยา ศรีมหันต์ (2541) พบว่า เด็กวัยเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองจบการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา เด็กจะมีพฤติกรรมพึงพอใจต่อการบริโภคอาหารกลางวันที่ต้องน้อยกว่าเด็กที่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า เช่นเดียวกับการศึกษาของ พุทธชาด นาคเรือง (2541) ที่พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการศึกษาดีจะมีแนวโน้มในการบริโภคนม ผลผลิตจากนม น้ำผลไม้สูง และบริโภคอาหารจานด่วนน้อยลง ระดับการศึกษาของมารดายังสามารถทำนายความอ้วนของเด็กได้เนื่องจาก มารดาที่มีการศึกษาสูงจะเห็นความสำคัญของโรคอ้วนในเด็กมากกว่ามารดาที่มีการศึกษาน้อย

4.4 สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ที่อยู่อาศัยของผู้ปกครอง และการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ถือเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เด็กมีความแตกต่างกันตามสภาพของครอบครัว (เอมอร์ จังศิริพรปกรณ์, 2542, หน้า 68-69) และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันด้วยพื้นฐานของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ที่ปฏิบัติต่อเด็กเกิดเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ (กาญจนา แก้วเทพ, 2541, หน้า 303) จากการศึกษาของ ชนกนาถ ชูพยัคฆ์ (2544, หน้า 107) พบว่า อาชีพของผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเด็กวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานเอกชน รัฐวิสาหกิจจะมีความพึงพอใจในการบริโภคอาหารที่ถูกต้องกว่าผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพส่วนตัวและรับจ้าง

ดังนั้น การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน จัดเป็นโครงการบริการที่จัดให้กับนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียนการประเมินผลโครงการอาหารกลางวันจึงต้องทำอย่างต่อเนื่องในทุกกระบวนการจึงจะทำให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน มองเห็นความเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการประเมินผลควรเป็นแบบเดียวกันตลอด จึงจะนำมาเป็นแบบแผน สามารถปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานได้ และพัฒนากระบวนการ การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนให้ดีขึ้นได้

สภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

การศึกษาถึงลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันนั้นมีปัญหาหลายสาเหตุ ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร

1.1 ขาดการเตรียมพร้อมของบุคลากร เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานไม่มีความรู้

ด้านการจัดการ หลักโภชนาการการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ และมีชั่วโมงการสอนมาก ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ รอรับเฉพาะคำสั่ง และลักษณะการดำเนินงานโครงการอาหาร-

กลางวันไม่สามารถนำมาอ้างเป็นผลงานได้ ทำให้บุคลากรขาดเจตคติที่ดีในการดำเนินงาน และความเสียดสี (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530, หน้า 135-136)

1.2 ขาดนโยบายการพัฒนาคุณภาพของโครงการ เนื่องจากคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งส่วนใหญ่แต่งตั้งโดยตำแหน่ง มีภาระงานมาก คณะกรรมการมีการประชุมพิจารณาการจัดสรรงบประมาณแต่ขาดการพิจารณาในลักษณะของการพัฒนาโครงการอาหารกลางวัน และการนิเทศติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก, หน้า 17-19) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จารึก ยิ้มแย้ม (2547) ที่พบว่า บุคลากรที่มีหน้าที่ หรือการดำรงตำแหน่งของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบโครงการฯ จะพบปัญหาการบริหารงานโครงการฯ ที่แตกต่างกัน รวมถึงขนาดของโรงเรียน ที่มีขนาดใหญ่และขนาดกลางก็จะพบปัญหาในการบริหารงานมากกว่าโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก

1.3 ขาดทีมงานที่มีความพร้อมบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพ เนื่องจากโครงการอาหารกลางวันเป็นโครงการใหญ่มีเงินงบประมาณจำนวนมาก แต่ไม่มีสำนักงานโครงการอาหารกลางวันที่ถาวร บุคลากรมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจึงไม่สามารถพัฒนาโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพได้ ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษาของ สมบูรณ์ แก้วมาก (2533) ที่พบว่า ปัญหาการบริหารโครงการฯ ด้านการบรรจุแต่งตั้ง ครูโภชนาการ ควรมีการเน้นการอบรมเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ ทักษะในการบริหารงานให้แก่ผู้บริหาร และหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน และเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการอย่างเต็มความสามารถด้วย

2. ปัญหาด้านงบประมาณ

2.1 ความล่าช้าของเงินอุดหนุนโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งความล่าช้าเกิดจากการเตรียมข้อมูลจำนวนนักเรียนจากโรงเรียน การประชุมพิจารณาของคณะกรรมการบริหารกองทุนและการดำเนินการเบิกจ่ายให้กับโรงเรียนบางสังกัดทำให้โรงเรียนลำบากในการจัดสรรงบประมาณส่วนอื่นมาจ่ายชดเชยเงินอุดหนุนโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

2.2 จำนวนเงินอุดหนุนไม่เพียงพอ และขั้นตอนในการเบิกจ่ายมีความยุ่งยาก เนื่องจากการคัดเลือกรักเรียนเข้าสู่โครงการอาหารกลางวันขาดระบบการจัดข้อมูล

ที่เรียงลำดับความยากจน ทุกโรงเรียนจะจัดให้กับนักเรียนทุพโภชนาการทุกคนได้เข้าสู่โครงการอาหารกลางวันก่อนแล้วจึงจัดนักเรียนที่อยู่ในภาวะขาดแคลนอาหารกลางวัน โดยมีได้เรียงลำดับรายได้ ด้วยเงินอุดหนุนที่มีจำกัดในการจัดสรรได้เพียงร้อยละ 30 ซึ่งหลายโรงเรียนได้นำไปจัดเลี้ยงนักเรียนทุกคนที่ขอรับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน ซึ่งถือเป็นการจัดเลี้ยงนักเรียนร้อยละ 100 ของนักเรียนทั้งหมด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก, หน้า 17-19)

3. ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และสถานที่

3.1 วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ทั้งในด้านอุปกรณ์ในการปรุงอาหาร และอุปกรณ์ในการทำการเกษตรยังไม่เพียงพอ ซึ่งจากการศึกษาของ สุชาติ จำหรรุ่น (2538) พบว่า ปัญหาการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร มีความขาดแคลนไม่เพียงพอ เครื่องครัวไม่ทันสมัย ขาดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ รวมถึงสถานที่ประกอบอาหาร ที่เก็บรักษาอุปกรณ์มีความคับแคบไม่ได้มาตรฐาน

3.2 โรงอาหารมีขนาดคับแคบไม่แยกเป็นสัดส่วน จึงทำให้การรับประทานอาหารไม่สะดวก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535, หน้า 135-136)

4. ปัญหาด้านการจัดการ

4.1 การดำเนินงานยังขาดกระบวนการวางแผนที่ดีในระหว่างคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ดังนั้นการวางแผนการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ จึงต้องมีทีมงานที่มีประสบการณ์และความชำนาญในการดำเนินงาน

4.2 สภาพชุมชนไม่เอื้ออำนวย ความร่วมมือของผู้ปกครองในชุมชนมีน้อย เนื่องจากขาดความรู้และมีฐานะยากจน

4.3 การจัดบริการอาหาร เป็นส่วนสำคัญทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจในการเข้ารับบริการการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในแต่ละด้าน ซึ่งจากการศึกษาของ บุญรา เจริญอำนวย (2546) พบว่า การดำเนินงานในด้านอาหารและการบริการนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับน้อย คือ อาหารที่มีรูปลักษณะที่สวยงามเพียงอย่างเดียว และการบริการด้านอาคารสถานที่ ในส่วนโครงสร้างความมั่นคงแข็งแรง และปลอดภัยของโรงอาหาร การใช้อุปกรณ์ดักจับไขมันและเศษอาหาร นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับน้อย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็น

ประโยชน์ในการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข ให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน มีประสิทธิภาพต่อไป

4.4 ขาดการนิเทศและประเมินผลที่เป็นระบบขั้นตอนไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการประเมินผลไม่มีความต่อเนื่องการตรวจสอบการปฏิบัติงานควรเริ่มตั้งแต่ระดับล่างไปจนถึงระดับประเทศ มีการใช้เงินงบประมาณผิดวัตถุประสงค์มีความสับสนในเรื่องเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก, หน้า 17-19)

จะเห็นได้ว่า ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เรื่องที่สำคัญ คือ งบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้กับโครงการมีไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานตามโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ขาดอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาหาร ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน จะต้องเป็นผู้ร่วมแก้ไขปัญหาลงมือให้ลุล่วง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการบริโภคอาหารกลางวัน ของเด็กนักเรียน

ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Satisfaction ซึ่งนักวิชาการได้ทำการศึกษา และให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

Wolman (1973, p. 333) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีความสุข เมื่อได้รับผลสำเร็จตามจุดหมายของความต้องการหรือแรงจูงใจ

อุทัย หิรัญโต (2532, หน้า 272) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่ทุกคนรู้สึกมีความสุข เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ จึงทำให้เกิดความสุข

หลุยส์ จำปาเทศ (2533, หน้า 6) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นความต้องการ (need) เมื่อได้บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็มีความสุข สังเกตได้จากสายตา คำพูด และการแสดงออก ความพึงพอใจยังสามารถลดความเครียดที่มีอยู่ในตัวเองลงได้

ภิญโญ สาร (2538, หน้า 271-272) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจของบุคคล เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่เขาจะได้รับและในขณะเดียวกันก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขาคิดว่า จะเกิดกับตัวเองและจะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพขึ้นได้

จากการศึกษาของ บุษรา เงินอำนวย (2546) ศึกษาพบว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือเจตคติที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส การรับรู้ ทำให้เกิดความยอมรับและได้รับการตอบสนองที่ดี ทำให้เกิดความสุข ความสบายใจ ซึ่งมีผลทั้งทางร่างกายและจิตใจ

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกที่เรามีต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นเหตุการณ์ บุคคล สิ่งของ สถานที่ เกิดการตอบสนองความต้องการ ออกมาในรูปของความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ หากพึงพอใจส่งผลให้เกิดความสุข ความสบายใจความรู้สึกเหล่านั้นจะมีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานต่อไป

ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ มีนักการศึกษาและนักพฤติกรรมศาสตร์ได้สร้าง แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีพื้นฐานในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ไว้แตกต่างกัน ดังนี้ (สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ , 2536, หน้า 97-98)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) เป็นกิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ อาจเป็นสิ่งที่สังเกตได้ หรือไม่ได้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1.1 พฤติกรรมด้านความรู้ (cognitive domain) พฤติกรรมด้านนี้มีขั้นตอนของ ความสามารถด้านความรู้ การใช้ความคิด และการพัฒนาด้านสติปัญญาจำแนกได้ 6 ขั้นตอน คือ (1) ความรู้ (knowledge) (2) ความเข้าใจ (comprehension) (3) การนำความรู้ไปใช้ (application) (4) การวิเคราะห์ (analysis) (5) การสังเคราะห์ (synthesis) และ (6) การประเมินผล (evaluation)

1.2 พฤติกรรมด้านทัศนคติ ค่านิยม ความรู้สึก ความชอบ (affective domain) พฤติกรรมด้านนี้ หมายถึง ความรู้สึก ความชอบ ความสนใจ การให้คุณค่า การรับการเปลี่ยน ค่านิยม เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ซึ่งต้องใช้เครื่องมือพิเศษในการวัดพฤติกรรม

1.3 พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ (psychomotor domain) เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกาย รวมทั้งการปฏิบัติ หรือพฤติกรรมที่แสดงออก

ที่สังเกตได้ พฤติกรรมด้านนี้เมื่อแสดงออกมาสามารถประเมินผลได้ง่ายแต่กระบวนการที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านนี้ต้องอาศัยระยะเวลา และการตัดสินใจหลายขั้นตอน

จากทฤษฎี สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่สามารถวัดได้ ซึ่งสภาพแวดล้อมของสังคมจะเป็นตัวกำหนดการกระทำต่าง ๆ ให้แสดงออกมาทั้งทางร่างกายและทางความคิด

ทฤษฎีแรงจูงใจของ Herzberg (*Herzberg's motivation-hygiene theory*)

ทฤษฎีนี้นำโดย Herzberg มีชื่อเรียกว่า ทฤษฎีแรงจูงใจ (motivation theory) หรือ ทฤษฎีความพึงพอใจ (motivation-hygiene theory) ทฤษฎีนี้ได้แบ่งองค์ประกอบของแรงจูงใจเป็น 2 ประเภท คือ องค์ประกอบที่จูงใจ (motivation factors) และองค์ประกอบส่งเสริม (hygiene factors) (Herzberg, Mausner, & Snyderman, 1959, pp. 95-96)

1. องค์ประกอบจูงใจหรือปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้น (motivation factors) เป็นปัจจัยที่จูงใจให้บุคคลพึงพอใจในการดำเนินงานและปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย ดังนี้

1.1 ความสำเร็จของการดำเนินงาน หมายถึง งานที่บุคคลได้ดำเนินงานจนบรรลุผลสำเร็จหรือสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้สำเร็จเป็นที่พึงพอใจ

1.2 ได้รับการยอมรับนับถือ หมายถึง การได้รับการยกย่องชมเชย รับรู้ การแสดงความยินดี การให้กำลังใจหรือยอมรับในความสามารถเมื่อได้ดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนบรรลุผลสำเร็จจากผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงาน

1.3 ลักษณะการดำเนินงาน หมายถึง ความน่าสนใจ ความยากง่าย ทำให้อายุการทำงานตรงความรู้ความสามารถของตนเอง

1.4 ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบด้วยความตั้งใจ มีความรู้ ความสามารถและสำนึกในหน้าที่จนบรรลุเป้าหมาย

1.5 ความก้าวหน้าในตำแหน่ง หมายถึง การมีโอกาสเลื่อนขั้นหรือตำแหน่งที่สูงขึ้น

1.6 โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต หมายถึง แนวทางที่คาดว่าจะมีโอกาสมิฉะนั้นหน้าที่การงานสูงขึ้น ได้รับเงินเดือนสูงขึ้น

2. องค์ประกอบส่งเสริมหรือปัจจัยจำเป็น (hygiene factors) เป็นปัจจัยที่ไม่ใช่แรงจูงใจแต่เป็นปัจจัยจำเป็นให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคคลที่มีอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยจำเป็นนี้เป็นสิ่งจำเป็น เพราะถ้าไม่มีปัจจัยเหล่านี้หรือมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับบุคคลจะทำให้ความไม่พึงพอใจในการดำเนินงานเกิดขึ้นได้ เช่น ความพึงพอใจทางลบ ความต้องการของบุคคลจึงมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ จากทฤษฎีความต้องการของ Maslow จึงมีความคล้ายคลึง และสอดคล้องกับทฤษฎีสององค์ประกอบของ Herzberg ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและไม่พอใจในการดำเนินงานแตกต่างกันโดยอาศัยปัจจัย 2 อย่าง คือ ปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้น (motivation factors) และปัจจัยจำเป็น (hygiene factors)

จากทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg นั้นต้องอาศัยปัจจัย 2 อย่าง คือ ปัจจัยจูงใจที่จะทำให้บุคคลพึงพอใจในการดำเนินงานและปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ ส่วนปัจจัยจำเป็นนั้นเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคคล ถ้าไม่มีปัจจัยเหล่านี้ก็จะทำให้ความไม่พึงพอใจในการดำเนินงานเกิดขึ้นได้ ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการบริโภคอาหารกลางวันของเด็กนักเรียนนั้นมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. อาหารและบริการ ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยการจัดและควบคุมอาหารให้สะอาด ปลอดภัย ตรงความต้องการบริโภคของนักเรียนและคำนึงถึงคุณค่าตามหลักโภชนาการ ซึ่งจากการศึกษาของ บุญรา เงินอำนวย (2546) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนในด้านอาหารและบริการในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยเฉพาะเรื่องอาหารมีคุณค่าทางโภชนาการครบ 5 หมู่ ผลแสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความเข้าใจถึงความสำคัญในการรับประทานอาหารให้ถูกหลักโภชนาการในส่วนของความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ เรื่องอาหารที่มีลักษณะ รูปแบบ สี สวยงาม น่ารับประทาน มีผลมาจากการเตรียมอาหารปรุงอาหาร ที่ขาดความพิถีพิถันในรายละเอียดในการปรุงแต่งอาหารให้มีลักษณะรูปสีสัมผัสที่สวยงามน่ารับประทาน พร้อมทั้งมีคุณค่าทางโภชนาการและเพียงพอกับความต้องการของนักเรียน จึงจะสามารถดึงดูดความสนใจและความพึงพอใจของเด็กนักเรียนในการรับประทานอาหารกลางวัน เช่นเดียวกับการศึกษาของ วิณิชชา เพ็ชรดารา (2539) ที่พบว่า การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันมีนักเรียนเห็นด้วยกับการจัดบริการอาหาร-

กลางวัน เพราะการจัดบริการ โครงการอาหารกลางวันจะช่วยให้นักเรียนมีอาหารรับประทานอย่างเพียงพอ มีปริมาณเหมาะสมกับความต้องการบริโภค และนักเรียนยังมีโอกาสได้เลือกรายการอาหารด้วยตนเอง ทำให้การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในด้านอาหารและบริการได้รับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

2. สถานที่ หมายถึง พื้นที่ภายในโรงอาหารที่จะต้องจัดแบ่งให้ได้สัดส่วน สะอาด โต๊ะเก้าอี้ มีจำนวนเพียงพอเมื่อนักเรียนเข้ามาใช้บริการ และจากการศึกษาของ บุขรา เงินอำนวย (2546) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนด้านสถานที่ ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ในเรื่องสภาพความมั่นคง แข็งแรง และปลอดภัยของโรงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือหลักสูตรกบิลที่แนะนำถึงหลักการจัดการโรงอาหารและโรงครัว ที่จะจัดแยกเป็นอาคารถาวรเป็นสัดส่วน ห่างจากแหล่งปนเปื้อนที่เป็นอันตราย พื้น ผนัง เพดาน ต้องทำด้วยวัสดุแข็งแรง ทนทาน มีความปลอดภัย จัดเก็บทำความสะอาดได้ง่าย แต่ในส่วนที่นักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ การดักไขมัน และเศษอาหาร ที่มีการจัดการหรือใช้สถานที่ที่ไม่เหมาะสมทำให้การดักไขมัน และเศษอาหารเน่าเสีย ท่อน้ำอุดตัน หรือสภาพชำรุดไม่สามารถใช้งานได้ ส่งผลให้นักเรียนไม่ได้รับการตอบสนอง ความพึงพอใจจึงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. ภาชนะและอุปกรณ์ หมายถึง ภาชนะและอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรุง ประกอบอาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะส่งผลถึงคุณภาพของอาหาร ด้านความสะอาดและความปลอดภัย โดยคำนึงถึงวิธีการเลือกใช้ อุปกรณ์ วิธีการล้าง วิธีการเก็บ และวิธีการใช้ จากการวิจัยของการศึกษาของ บุขรา เงินอำนวย (2546) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนด้านภาชนะและอุปกรณ์ มีความพึงพอใจในระดับมาก ในส่วนของจำนวนภาชนะและอุปกรณ์พอเพียงกับจำนวนนักเรียนที่ต้องการใช้ ส่วนความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ จำนวนตู้แช่เย็นเพียงพอ กับจำนวนนักเรียน นั้นหมายถึงการได้รับการบริการน้ำดื่มต้องมีความสะอาดและปลอดภัยก็จะส่งผลให้การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในทุก ๆ ด้าน นั้น ประสบผลสำเร็จ นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

4. การบูรณาการเรียนการสอนกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวิชาให้สัมพันธ์กัน โดยมีกลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นแกนกลาง โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎี และ

ฝึกปฏิบัติจริง โดยกิจกรรมมีความสอดคล้องกับ 7 ขั้นตอนของกิจกรรมอาหารกลางวัน ซึ่งจากการศึกษาของ ทิพย์วัลย์ ชัยนเรศ (2543) พบว่า การจัดโครงการอาหารกลางวัน ให้กับนักเรียนสามารถที่จะฝึกปฏิบัติอาหาร และฝึกปฏิบัติมารยาทในการรับประทานอาหาร อย่างถูกต้อง ช่วยในการประหยัดทั้งเงินและเวลา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รณาดันตวิจิตเวช (2538) ที่พบว่า การดำเนินกิจกรรมอาหารกลางวันทั้ง 7 ขั้นตอน สามารถแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ในด้านการเงินฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ รู้จักประหยัด และยังสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนให้รู้จักเลือกรับประทานอาหารให้ถูกหลักโภชนาการอีกด้วยและในส่วนของการศึกษาของ ศิริรัตน์ อินทนู (2550) ยังได้เสนอแนะแนวทางในการจัดบูรณาการการเรียนการสอนกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ไว้ว่า ควรจะจัดกิจกรรมให้บูรณาการครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และติดตามประเมินผล ในสิ่งที่นักเรียนได้จากการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง จึงจะช่วยให้การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จสูงสุดกับผู้เรียน

อาจกล่าวสรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันนั้นเกิดจากการได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนเองต้องการ ทั้งด้านคุณค่า โภชนาการ ความปลอดภัย การประกอบอาหารมีความเหมาะสมด้านปริมาณ และมีคุณภาพ สถานที่โรงอาหารมีความเป็นสัดส่วน สะอาด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อนักเรียนได้รับการตอบสนองก็จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในการรับบริการ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ ต้องให้ความสนใจ ปรับปรุง แก้ไข พัฒนาให้การบริการนั้นมีประสิทธิภาพและควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่นักเรียนจะได้รับจากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 (2539, หน้า 38-42) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนว่ามีการพัฒนามา ดังนี้

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งมีการรักษาความมั่นคงและป้องกันปราบปรามการก่อความไม่สงบตามแนวชายแดนได้ออกลาดตระเวนเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวเขา จึงประสบปัญหาที่สำคัญ คือ ไม่สามารถติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ ทั้งนี้เพราะมีภาษาวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นยังพบเด็กที่อยู่ในวัยเรียนจำนวนมากไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ทุรกันดารและบางพื้นที่ยังมีสถานการณ์โจรก่อการร้าย หน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดนจึงมีความเห็นว่าควรจัดการศึกษาเพื่อทำให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถสื่อสารภาษาไทยได้อันจะนำไปสู่การพัฒนาและสร้างความเจริญให้กับพื้นที่นั้น ๆ รวมไปถึงการหาข่าวสารสำคัญเพื่อสร้างความมั่นคงในพื้นที่ตามแนวชายแดน ดังนั้นหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนจึงได้จัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2499 จนถึงปัจจุบันจัดตั้งแล้วทั้งหมด 679 โรงเรียน 16 ศูนย์การเรียนรู้ ได้พิจารณาโอนให้แก่สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติแล้ว 471 โรงเรียน ยุบเลิกแล้ว 53 โรงเรียน ดังนั้นขณะนี้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติทั้งสิ้น 167 โรงเรียน 16 ศูนย์การเรียนรู้ มีนักเรียนทั้งสิ้น 26,491 คน

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

1. เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนที่ไกลคมนาคม ประกอบด้วย
 - 1.1 ให้เยาวชนในถิ่นทุรกันดารได้รับการศึกษาตามกฎหมาย
 - 1.2 เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อดำรงชีวิตและประกอบอาชีพภายในชุมชนของตนเอง

1.3 พัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นตามความสามารถ

1.4 สนับสนุนการศึกษานอกระบบในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

2. เพื่อพัฒนาเยาวชนและประชากรในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนี้

2.1 เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริทั้งร่างกาย พื้นฐานและการศึกษาต่อ

2.2 เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนบริเวณเขตการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อการพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับโรงเรียนและชุมชน

2.3 พัฒนากิจการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้เป็นแหล่งความรู้ในชุมชนการพัฒนาอาชีพพื้นฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชน

3. เพื่อดำเนินการให้ความมั่นคงและปลอดภัย แก่ท้องถิ่นทุรกันดารและไกลคมนาคม

แผนการดำเนินงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โดยการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนมีรูปแบบการพัฒนาเพื่อประสานประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกำหนดแผนงานไว้ 4 แผนงาน คือ

1. แผนงานด้านสุขภาพ
2. แผนงานด้านการศึกษา
3. แผนงานด้านเศรษฐกิจ
4. แผนงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคง โดยเฉพาะตามแนวชายแดนของประเทศไทย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งครุส่วนใหญ่เป็นข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดน จึงต้องมีหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความมั่นคง ความปลอดภัยพื้นที่ ตามปรัชญาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคงซึ่งมีความหมาย ดังนี้

สร้างภูมิปัญญา หมายถึง การสร้างความรู้ให้กับผู้เรียน โดยมีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลให้เกิดความสมดุลและสอดคล้องกับวิถีชีวิต และต้องระมัดระวังภูมิปัญญาสากลที่จะทำลายขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของชุมชน

พัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง การปกครองและการป้องกันประเทศ

งานในหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน

ตำรวจตระเวนชายแดนมีงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ดังนี้

1. สนับสนุนรักษาความมั่นคงตามหน้าที่ในการกิจที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยควบคุมทางยุทธการ ประกอบด้วย งานหลัก 4 งาน คือ

- 1.1 งานด้านการข่าว
- 1.2 งานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย
- 1.3 งานด้านการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน
- 1.4 งานด้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์

2. ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมนิเทศตามหน้าที่ของครูทั่วไป เช่นเดียวกับครูประถมศึกษาในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รวมไปถึงการสนับสนุนบุคลากรในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนประกอบด้วย 3 งานหลัก ดังนี้

2.1 งานในกระบวนการบริหาร 6 งาน คือ

- 2.1.1 งานวิชาการ
- 2.1.2 งานกิจการนักเรียน
- 2.1.3 งานบุคลากร
- 2.1.4 งานธุรการและการเงิน
- 2.1.5 งานอาคารสถานที่
- 2.1.6 งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 งานในกระบวนการเรียนการสอน 4 งาน คือ

2.2.1 งานพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

2.2.2 งานการจัดทำแผนการสอนและการสอนตามแผน

2.2.3 งานการผลิตสื่อและการนำสื่อไปใช้

2.2.4 งานการวัดและประเมินผล

2.3 งานในกระบวนการนิเทศ 2 งาน คือ

2.3.1 งานนิเทศภายในโรงเรียน

2.3.2 งานนิเทศภายนอกโรงเรียน

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย 3 งาน ดังนี้

3.1 งานโครงการพระราชดำริ

3.2 งานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

3.3 งานลูกเสือ-เนตรนารี

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนมีโครงสร้างการบริหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวันจากส่วนกลาง ซึ่งมีลักษณะเป็นกองวิชาการและกองบริหาร ส่วนกองปฏิบัติที่แท้จริง ทั้งนี้โครงการอาหารกลางวันเป็นโครงการที่สำคัญ โดยมีหน้าที่จำแนกตามระดับการปฏิบัติงาน

ตาราง 2

หน้าที่การบริหารการจัดกิจกรรมอาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

กระทรวงศึกษาธิการ	กองบัญชาการตำรวจ- ตระเวนชายแดน	กองกำกับการตำรวจ- ตระเวนชายแดน	โรงเรียน
1. กำหนดนโยบาย	1. จัดสรรให้โรงเรียนตามเกณฑ์	1. นิเทศ	1. ปฏิบัติงานตามนโยบาย
2. กำหนด พ.ร.บ. ว่าด้วย การจัดอาหารกลางวัน	2. กำหนดแนวทางการปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น	2. ควบคุม	2. รายงานผลการปฏิบัติงาน
3. จัดสรรเงินตามเกณฑ์	3. ติดตามประเมินผลและรายงาน	3. กำกับติดตาม	
4. ติดตามประเมินผลและรายงาน		4. รายงาน-ผล	

ที่มา. จาก แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) (หน้า 23), โดย โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2545, กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

จากประวัติความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโรงเรียนที่ครูส่วนใหญ่เป็นข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดน มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้เยาวชนและประชาชนในถิ่นทุรกันดารได้รับการศึกษา เพื่อความรู้ความเข้าใจสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสนับสนุนการข่าว อันจะเป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงของประเทศชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

วิลาวัลย์ เฟื่องพานิช (2539) ศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การดำเนินงานด้านบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันส่วนใหญ่เป็นครู และบุคลากรที่โรงเรียนจ้างมาปฏิบัติงานดูแลเรื่องการบริการอาหารกลางวัน การเก็บล้างทำความสะอาด และโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการจัดกลุ่มผู้ปกครองมาช่วยงานโครงการ จึงมีผู้ปกครองมาช่วยงานบางโอกาสเท่านั้น

กัลยา ศรีมหันต์ (2541) ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะโภชนาการและพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ของเด็กวัยเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า เด็กวัยเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองจบการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา เด็กจะมีพฤติกรรมพึงพอใจต่อการบริโภคอาหารกลางวันที่ต้องน้อยกว่าเด็กที่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า

ดาวรุ่ง ศิริแสง (2541) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านบุคลากร ครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านบุคลากร ครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน เนื่องจากมีชั่วโมงการสอนมากไม่สามารถดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้อย่างเต็มที่

พุทธชาต นาคเรือง (2541) ศึกษาเรื่อง *ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การบริโภคอาหารของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีภาวะโภชนาการเกินมาตรฐาน ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร* พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการศึกษาดีจะมีแนวโน้ม ในการบริโภคนม ผลิตภัณฑ์จากนม น้ำผลไม้สูง และบริโภคอาหารจานด่วนน้อยลง ระดับ การศึกษาของมารดายังสามารถทำนายความอ้วนของเด็กได้เนื่องจาก มารดาที่มีการศึกษาสูง จะเห็นความสำคัญของโรคอ้วนในเด็กมากกว่ามารดาที่มีการศึกษาต่ำ

ชนกนาถ ชูพยัคฆ์ (2544) ศึกษาเรื่อง *ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมการบริโภค-อาหารของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขต กรุงเทพมหานคร* พบว่า อาชีพของผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเด็กวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานเอกชน รัฐวิสาหกิจจะมีความพึงพอใจในการบริโภคอาหารที่สูงกว่าผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพส่วนตัวและ รับจ้าง

บุษรา เงินอำนวย (2546) ศึกษาเรื่อง *ความพึงพอใจของนักเรียนต่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร* พบว่า ความพึงพอใจ ของนักเรียนโดยภาพแต่ละด้านอยู่ในระดับพึงพอใจมาก เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอาหารและการบริการนักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ อาหารที่มีลักษณะรูปแบบ สวยงามน่ารับประทาน ด้านอาคารสถานที่นักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ ความมั่นคง แข็งแรงปลอดภัยของโรงอาหารและการดักจับไขมันและเศษอาหาร เมื่อนำผลมาเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของนักเรียนในแต่ละด้านแยกตามสถานภาพส่วนบุคคลตามเพศ ชั้นปี ความพึงพอใจของนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่การจำแนก ตามขนาดของโรงเรียนมีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณะ ธารพร (2546) ศึกษาเรื่อง *สภาพปัญหาการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช* พบว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่มีปัญหามากที่สุด คือ ด้านบุคลากร เนื่องจากมีชั่วโมงการสอนมาก และไม่มีความรู้ความสามารถทางด้านโภชนาการ รองลงมาคือ ด้านอาคารสถานที่ที่มี จำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน และด้านงบประมาณที่ประสบปัญหา เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ ส่วนการบูรณาการเรียนการสอนมีปัญหาในขั้นการเตรียม ผลผลิตและขั้นตอนการเตรียมอาหาร

จารึก ยัมเข้ม (2547) ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 พบว่า ปัญหาในการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานโครงการฯ ตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่า หน้าที่ หรือการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารครูผู้รับผิดชอบโครงการฯ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติแต่เมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และขนาดกลางมีปัญหามากกว่าโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก และสภาพที่ตั้งโรงเรียนในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดตราด มีปัญหามากกว่าโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิรัตน์ ทองเทพ (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดชุมพร พบว่า ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบโครงการมีส่วนร่วมดำเนินงานโครงการในภาพรวมด้านอาคารสถานที่ด้านงบประมาณ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในระดับปานกลาง แต่ด้านรูปแบบการจัดอาหารกลางวันอยู่ในระดับมาก ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการอยู่ระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการทั้งภาพรวมและรายด้านจำนวนตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านงบประมาณด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

อำนาจ สืบสุทธา (2548) ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 พบว่า

1. การประเมินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพฯ ครู ตชด. มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านบริบทด้านปัจจัยเบื้องต้น รองลงมาคือ ด้านผลผลิตระดับปานกลางคือด้านกระบวนการ

2. เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านบริบท ครูตชด.มีความคิดเห็นระดับมาก มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินโครงการวัตถุประสงค์ มีประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก

และเยาวชนในถิ่นทุรกันดารโดยตรง เยาวชนได้รับการดูแลด้านสุขภาพสภาพปัญหา
ภาวะทุพโภชนาการได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น

ด้านปัจจัยเบื้องต้น ครู ตชด. มีความคิดเห็นระดับมากเหมาะสมตามแผนการดำเนินงาน
กองบัญชาการ ตชด. ให้ความสำคัญต่อโครงการจัดทำแผนวัตถุประสงค์บุคลากรในโรงเรียน
ให้การช่วยเหลือนักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ โครงการและหน้าที่

ด้านกระบวนการ ครู ตชด. มีความคิดเห็นระดับปานกลางโดยมีปัญหและอุปสรรค
ในการดำเนินโครงการคือ การได้รับงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ การบริหารงาน
เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีการรายงานผลสภาพจริง มีการปลูกพืชไร่ พืชผักสวนครัว
ซึ่งได้รับการสนับสนุนโครงการจากเกษตรอำเภอปศุสัตว์อำเภอ ประมงอำเภอ และ
พัฒนาที่ดิน

ด้านผลผลิต ครู ตชด. มีความคิดเห็นระดับมากโดยผลผลิตทางโครงการเกษตร
เพื่ออาหารกลางวันมีคุณค่าทางโภชนาการนักเรียนรับประทานอาหารปลอดภัยสารพิษ
มีอาหารเสริมอย่างเพียงพอ มีความพึงพอใจในการรับประทานอาหารกลางวัน และสามารถ
นำความรู้จากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์
ในชีวิตประจำวัน

ศิริรัตน์ อินทนู (2550) ศึกษาเรื่อง *ความคิดเห็นของคณะกรรมการโครงการอาหาร-
กลางวันที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประจวบคีรีขันธ์ เขต 2* พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บูรณาการครบทั้ง
8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง
และติดตามประเมินผลในสิ่งที่นักเรียนได้จากการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน
ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง จึงจะช่วยให้การบูรณาการกิจกรรม
การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จสูงสุดกับผู้เรียน

งานวิจัยต่างประเทศ

Kale (1981) ศึกษาเรื่อง *The Relationship of Local School Food Policies and Nutritional
Indices of Students in Two Florida School District* โดยที่ศึกษาจากโรงเรียนที่จัดบริการ
อาหารกลางวันให้กับนักเรียนทั้งหมด โรงเรียนที่มีบริการอาหารกลางวัน และโรงเรียน

ที่มีร้านค้ามาขายร่วมด้วย และโรงเรียนที่อนุญาตให้นักเรียนออกไปรับประทานอาหารนอกโรงเรียนได้ การเก็บข้อมูลมาจากนักเรียนอาสาสมัคร 363 คน ซึ่งอายุระหว่าง 12-16 ปี ในโรงเรียนชนบท และชนบท โดยควบคุมตัวอย่างให้มีสภาพทางเศรษฐกิจ อายุ เชื้อชาติ ใกล้เคียงกัน ภาวะโภชนาการที่ต้องการศึกษาใช้เกณฑ์ที่เป็นข้อเสนอแนะของโครงการอาหารกลางวันของรัฐบาลกลาง และมีการตรวจวิเคราะห์ผลทางชีวเคมีของวิตามินเอ วิตามินบี และเหล็กในเลือด ผลการวิจัย พบว่าไม่มีความแตกต่างทางโภชนาการของนักเรียนชนบทกับนักเรียนชนเมือง นักเรียนชายมีภาวะโภชนาการสูงกว่านักเรียนหญิง นอกจากนั้นความแตกต่างระหว่างวิตามินเอ วิตามินบี และเหล็ก พบว่า นักเรียนโรงเรียนที่จัดอาหารกลางวันให้มีความแตกต่างจากนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ได้จัดอาหารกลางวัน และนักเรียนที่รับประทานอาหารกลางวันโรงเรียนจัดมีความแตกต่างจากนักเรียนที่ได้รับประทานอาหารนอกโรงเรียน

Lattuca (1981) ศึกษาเรื่อง *The Effects of Life Styles on Non-participation in School Lunch* เพื่อศึกษาปัจจัยที่ความสัมพันธ์ของการดำเนินชีวิตระหว่างนักเรียน ซึ่งรับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียนกับนักเรียนที่ไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน โดยศึกษาจากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 206 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียนกับกลุ่มที่ไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน ใช้แบบสอบถามการดำเนินชีวิตเป็น 7 หมวดใหญ่ ๆ ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับประทานอาหารในโรงเรียนมีแนวโน้มว่าเป็นผู้ที่ชอบที่จะมีกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัวที่แม่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ส่วนนักเรียนที่รับประทานอาหารของโรงเรียนพบว่า เป็นเด็กที่รับประทานอาหารฟรี รับประทานอาหารกับครอบครัวเพียงวันละ 2 มื้อ และเป็นเด็กที่กลับไปบ้านแล้วไม่มีอาหารรับประทาน

Borgman (1983) ศึกษาเรื่อง “Administration of School Lunch Programs for Small, Medium and Large Schools” โดยเน้นศึกษาเฉพาะคุณภาพของบุคลากรที่มีประสิทธิผลในการบริหารโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน และพัฒนารูปแบบของการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ พบว่า ผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของการเตรียมอาหาร สถานที่ในการประกอบอาหาร โรงเรียนขนาดต่าง ๆ ในตำบล วางระเบียบการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

ให้ง่ายและคล้ายคลึงกัน ผู้รับผิดชอบโครงการ คือ โภชนากรที่ขึ้นตรงกับอาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ โรงเรียนถ้าไม่มองถึงขนาดโรงเรียน นโยบายการจัดอาหารกลางวัน ในโรงเรียนมีความแตกต่างกัน และให้ข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนในทุกขนาดควรจ้างโภชนากร เป็นผู้จัดดำเนินงานให้บริการอาหารกลางวัน และผู้ประกอบการควรได้รับประกาศนียบัตร ด้านอาหารและโภชนาการโดยเฉพาะ

จากงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การดำเนินงาน โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาจะสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับปัจจัย ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญหลายประการ ที่จะทำให้โครงการประสบผลสำเร็จ เช่น ปัจจัยด้าน การวางแผน การสนับสนุนงบประมาณ การช่วยเหลือ ติดตามประเมินผล เพื่อปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะ ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาว ซึ่งสนองงานตามโครงการพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็น สภาพปัญหา และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหาร- กลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 ในครั้งนี้

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

สภาพปัญหาและความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 5 ด้าน คือ

1. ด้านบุคลากร
2. ด้านอาคารสถานที่อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้
3. ด้านงบประมาณ
4. ด้านการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
5. ด้านการบูรณาการการเรียนการสอนกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

สถานภาพส่วนบุคคล (กลุ่มนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6)

1. เพศ
2. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา
3. ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง
4. อาชีพของผู้ปกครอง
5. ลักษณะที่พักอาศัยของผู้ปกครอง

ความพึงพอใจของนักเรียน
ต่อการดำเนินงานโครงการเกษตร
เพื่ออาหารกลางวัน 4 ด้าน คือ

1. ด้านอาหารและบริการ
2. ด้านอาคารสถานที่
3. ด้านภาชนะอุปกรณ์
4. ด้านการบูรณาการการเรียนการสอน
กับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษาวิจัย